

RAHAPESU ANDMEBÜROO

AASTARAAMAT 2020

ÜLEVAADE RAHAPESU ANDMEBÜROO TEGEVUSEST 2020. AASTAL

SISUKORD

EESSÕNA	4
1. 2020. AASTA EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS	5
1.1. Rahapesu tõkestamise riiklik riskihinnang	5
1.2. Muudatused õigusloomes	6
1.3. Tagasiside teatajatele	8
1.4. Rahapesu Andmebüroo IT-arendused	9
1.5. Ühisrahastusplatvormide kuritarvitamise tõkestamine	9
1.6. Danske panga Eesti filiaali tagantjärele esitatud teadete analüüs	10
1.7. Rahvusvaheline koostöö	10
2. ÜLEVAADE 2020. AASTA TULEMUSTEST	11
2.1. Ülevaade büroole laekunud teadetest ja nende analüüsimisest	11
2.2. Riigisisene koostöö	16
2.3. Rahvusvaheline koostöö	19
2.4. Järelevalve	22
2.5. Tegevuslubade väljastamine	23
3. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2020. AASTAL	25
3.1. Kriminaalmenetlused	25
3.2. Halduskohtumenetlused	27
4. RAHAPESUSKEEMID	29
5. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID	34
6. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2021	37

EESSÕNA

2020. aasta pakkus Rahapesu Andmebüroole väljakutseid – samal ajal kui COVID-19 pandeemia sundis kodukontorisse, tuli valmistuda uue asutuse loomiseks. Nimelt otsustas Vabariigi Valitsus, et alates 1. jaanuarist 2021 saab Rahapesu Andmebüroost Rahandusministeeriumi valitsemisalas asuv iseseisev asutus. Otsuse elluviimiseks saime alustada tööd 2020. aasta augustis, mis tähendas kibekiiret sisulist koostööd Rahandusministeeriumiga.

2020. aastal saabus tähtaeg kahe uue Euroopa Liidu direktiivi – 5. ja 6. rahapesu tõkestamise direktiivi –, liikmesriigi õigusesse ülevõtmiseks, millest lähtudes tuli muudatusi teha ka Eestis. Sisuliselt tähendas see rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse muutmist, et viia Eesti seadus direktiividega kooskõlla.

2020. aastal jätkas Eesti siseriikliku riskihinnangu koostamist, milles oli kandev roll ka Rahapesu Andmebüroo töötajatel. Osalesime juhtrühma töös, lisaks kõigis töörühmades, millest kaht juhtisime. Riikliku riskihinnangu eesmärk on tuvastada rahapesu, terrorismi ja massihävitusrelvade rahastamisega seotud ohte, haavatavusi ja riskitaset Eestis. 2021. aasta mais avaldati siseriiklik riskihinnang Rahandusministeeriumi veebilehel.

Lisaks sunnitud kodukontorile tähendasid üleilmsest viirusest põhjustatud piirangud Rahapesu Andmebüroole ka vähem otsekontakte väljaspool asutust: vähem koolitusi kohustatud isikutele ja kohapealset järelevalvet. Samas andsime kohustatud isikutele esimest korda kirjalikku tagasisidet. Tagasisidearuande said nii kaheksa suuremat teatajat kui kõik kohustatud isikute sektorid, kes teateid esitasid. Sektoripõhine tagasiside on kõigile kättesaadav meie veebilehel.

2020. aastal suurenes Rahapesu Andmebüroole esitatud teadete arv. Paljuski oli see seotud Danske panga kohustusega teavitada oma tegevuse järelanalüüsist, aga ka sellega, et COVID-19 pandeemia tõttu senisest ulatuslikumalt digitaalsesse maailma suundunud elu andis petturitele võimaluse aktiivsemalt tegutseda. Kasvas ka virtuaalväeringu teenuse pakkujate teadete arv. Rohkem teateid kohustatud isikutelt suurendas omakorda Rahapesu Andmebüroo koostööd õiguskaitseasutustega.

Jätkus Rahapesu Andmebüroo infosüsteemi arendamine, et hõlpsamalt infot koguda ja analüüsida ning seeläbi tõhusamalt rahapesu ja terrorismi rahastamist tõkestada.

Neid teemasid aastaraamat lähemalt avabki. Head lugemist!

Marget Lundava
Rahapesu Andmebüroo juhi ülesannetes

1. 2020. AASTA EESTI RAHAPESU TÕKESTAMISE SÜSTEEMIS

1.1. Rahapesu tõkestamise riiklik riskihinnang

2020. aasta algul alustati Eestis Rahandusministeeriumi koordineerimisel rahapesu tõkestamise siseriikliku riskihinnangu koostamist. Riskihinnangu eesmärk on saada ülevaade, millised on rahapesu, terrorismi rahastamise ja massihävitusrelvade levikuga seotud haavatavused, ohud ja riskid Eestis. Sellist riskihinnangut koostati Eestis teist korda, esimene taoline hinnang valmis 2015. aastal.

Sel korral toetus riskihinnang PricewaterhouseCoopersi riskihindamise metoodikale, mis on välja töötatud spetsiaalselt Eesti jaoks, ning hõlmab aastaid 2017–2019. Kokku tegutsesid riskihinnangu andmises üheksa töörühma, neist kaks – riiklike ohtude ja haavatavuste töörühmad – olid n-ö horisontaalsed, ülejäänud seitse keskendusid riskide hindamisele konkreetses sektoris. Riskihinnangus on kaetud kõik valdkonnad, kus Eestis nähakse rahapesuriski, sh näiteks ühisrahastus, mis seni ei kuulu rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS-i) järgi kohustatud sektorite hulka.

Panustasime siseriiklikku riskihinnangusse palju ressursse: Rahapesu Andmebüroo esindaja oli kõigis töörühmades ning töötajad ka juhtisid kaht töörühma. Samuti oli Rahapesu Andmebüroo esindatud siseriikliku riskihinnangu juhtrühmas. Pakkusime metoodilist tuge, Rahapesu Andmebüroo andmed olid hinnangu oluliseks sisendiks. Siseriiklik riskihinnang valmis 2021. aasta kevadel.

1.2. Muudatused õigusloomes

Rahapesu, terrorismi ja massihävitusrelvade leviku rahastamise tõkestamise teemade aktuaalsus ilmneb asjaolus, et 2020. aastal jõustus Eestis koguni viis RahaPTS-i redaktsiooni. Muudatused olid mitmesugused: võeti üle Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu direktiivi 2018/843 (nn 5. rahapesu tõkestamise direktiivi) nõuded, tehti muudatusi seoses Rahapesu Andmebüroo loomisega eraldi seisva ametiasutusena, muudeti varem ebapiisavaks osutunud või täpsustust vajavaid seadusesätteid. Peamised muudatused olid järgmised.

- **Laiendati ja täpsustati kohustatud isikute ringi.** Kohustatud isikute hulka lisandusid kunstiga kauplejad (RahaPTS § 2 lg 1 p 15). Virtuaalvääringu teenuse pakkujad koondati ühendmõiste alla, varem eristati virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenuse pakkujaid ja rahakotiteenuse pakkujaid (RahaPTS § 10). Samuti täpsustati, millal kohaldub RahaPTS kinnisvaravahendajatele (RahaPTS § 4 ja 4¹).
- **Muudeti rahapesu mõistet**, jäeti välja viide, et fakt kuritegelikust tegevusest või selles osalemisest peab olema teada (RahaPTS § 4).
- Täiendati tegeliku kasusaaja regulatsiooni ja selle kontrollimist kohustatud isikute poolt (RahaPTS § 9).
- Täiendati **riikliku taustaga isikute regulatsiooni** (RahaPTS § 9¹).
- Täpsustati **kohustatud isikute koostöö ja infovahetuse** põhimõtteid (RahaPTS § 16).
- Karmistati kohustatud isiku Rahapesu Andmebüroo **kontaktisikule esitatavaid nõudeid** (RahaPTS § 17).
- Karmistati **virtuaalvääringu teenuse pakkujate** kohustust rakendada **hoolsusmeetmeid** ning täiendati tegevusloamenetluse **kontrolli asjaolusid** (RahaPTS § 70–75).
- Täpsustati **suuremale riskile** viitavaid asjaolusid (RahaPTS § 37 lg 2).
- Täpsustati **teavitaja kaitse** põhimõtet (RahaPTS § 52¹).
- Tehti **Rahapesu Andmebüroo eraldi asutusena** loomisega seotud muudatusi (RahaPTS § 98¹).
- Kehtestati **aruandluskohustuse** põhimõte Rahapesu Andmebüroo järelevalvesubjektidele (RahaPTS § 54¹).

RahaPTSi uute redaktsioonidega jõustunud sätted aitavad kaasa efektiivsemale ja kohasemale rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemile ning ühildavad Eesti rahapesu tõkestamise põhimõtteid Euroopa Liidu ning Rahapesuvastase Töökonna (FATFi¹) omadega.

1.2.1. Rahapesu andmebüroo muutmine iseseisvaks asutuseks

Rahapesu Andmebüroo muutmine Politsei- ja Piirivalveameti struktuuriüksusest eraldiseisvaks ametiasutuseks Rahandusministeeriumi haldusalas sai laiemalt teatavaks 2020. aasta suvel, kui see muudatus esitati menetluses oleva RahaPTSi ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu muudatustepanekuna. Rahapesu Andmebüroo oli iseseisva asutusena kaalumisel juba 2000. aastate algul, aga toona jäi plaan soiku. Terav rahvusvaheline tähelepanu valdkonna probleemistiku suhtes ja Eestit puudutavate suuremahuliste rahapesujuhtumite jõudmine avalikkuse ette tõid teema 2019. aastal uuesti päevakorda. 2020. aasta oli institutsionaalse muudatuse ettevalmistamise mõttes väga toimekas enekõike Rahapesu Andmebüroo kollektiivile ja valdkonna poliitika kujundajale Rahandusministeeriumile, aga ka Politsei- ja Piirivalveametile ning Rahapesu Andmebüroo IT-lahendusi haldavale Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskusele.

Rahapesu Andmebüroo asutamine eraldi ametiasutusena aitab tagada suuremat iseseisvust ja sõltumatust, mis on rahapesu tõkestavate organisatsioonide toimimise aluspõhimõte rahvusvaheliselt.

¹ Financial Action Task Force, valitsustevaheline organisatsioon, mis asutati 1989. aastal G7 algatusel rahapesuvastase võitluse poliitika väljatöötamiseks.

Muudatuse täiendavaks ajendiks sai büroo ressursside ja võimekuse kasvatamine, millest peamiseks on IT-vahendite täiendamine ja personali suurendamine.

Iseseisva asutuse loomise keskmes ei olnud seniste seaduste muutmine, sest Rahapesu Andmebüroo ülesehitusest tulenevalt olid paljud vajalikud põhimõtted juba varem seaduse tasemel sõnastatud. Peamiselt vajasisid muutmist või koostamist määrused ning teised alamad õigusaktid, samuti mitmesugused juhendid ning ametiasutuste vahelised koostöö- ja andmevahetuslepingud.

1.2.2. Muudatused virtuaalvääringu teenuste sektoris

Mitu olulist virtuaalvääringu teenuse pakkujaid puudutavat seadusemuudatust võimaldasid virtuaalvääringute turgu märkimisväärselt korrastada. 2020. aastal tunnistas Rahapesu Andmebüroo kehtetuks kokku 1808 virtuaalvääringu teenuse pakkumise tegevusluba. Nende seas oli 929 virtuaalvääringu raha vastu vahetamise tegevusluba, 868 rahakotiteenuse luba (puudutatud ettevõtteid oli siiski vähem, sest enamikul loa kaotanud ettevõtetest oli korraga nii virtuaalvääringu vahetusteenuse kui ka rahakotiteenuse tegevusluba) ja 11 juhul kaotasid tegevusloa vastsed virtuaalvääringu teenuse pakkujad (alates 2020. aasta märtsist kasutatakse seda teenuse üldmõistena).

Turu korrastamine oli hädavajalik, et vähendada riske, mida kujutavad endast Eesti tegevusloaga virtuaalvääringu teenuse pakkujate pettuse- ja rahapesukahtlusega juhtumid. Viimaste tõttu on Eesti ettevõtluskeskkond kannatanud märkimisväärselt mainekahju, samas kui pettusi korraldanud ettevõtete taga on valdavalt olnud välismaa, paljudel juhtudel Ida-Euroopa riikidest pärit omanikud, ning ettevõtete tihti vaid formaalne seos Eestiga. Nii sätestatigi 2020. aasta seadusemuudatusega, et teenusepakkujate tegevuskoht peab paiknema Eestis. See on võimaldanud turult eemaldada ettevõtteid, kellel pole Eestiga tegelikku seost ning kelle üle pole võimalik järelevalvet teha. Samas on selgunud, et karmistatud nõuded pole siiski piisavad ning valdkonnas on jätkuvalt väga vähe läbipaistvust. Oluline on kiiresti vähendada virtuaalvääringutega seotud keskkonna atraktiivsust kuritegevusele, sh rahapesule ja terrorismi rahastamisele.

Kuigi virtuaalvääringu sektoriga seotud riskid on seadusemuudatustele vaatamata väga kõrged ning on tõenäoline, et ettevõtete hoolsustase ei tõuse hüppeliselt, on Rahapesu Andmebüroo siiski märganud positiivset muutust sektori teatamiskohustuse täitmisel. 2020. aastal oli turul 2019. aastaga võrreldes ligikaudu kolm korda vähem ettevõtteid, kuid Rahapesu Andmebüroole esitas teateid peaaegu kolm korda rohkem ettevõtteid (16 teatajat 2019. aastal vs. 45 teatajat 2020. aastal).

2020. aasta septembris valmis Rahapesu Andmebüroo strateegilise analüüsi üksusel virtuaalvääringu sektori uuring², mis andis ülevaate virtuaalvääringutega seonduvast õigusloomest, teenustest ja turuosalistest Eestis. Samuti analüüsisime virtuaalvääringute rahapesu ja terrorismi rahastamisega seonduvaid riske ning tõime välja virtuaalvääringute õigusvastase kasutamise skeemid ja praktika. Uuringus jõudsimme järeldusele, et valdkond on kuritarvitustele avatud, mistõttu peaks see pälvima jätkuvat kõrgendatud tähelepanu nii tegevusloa- kui järelevalvemenetluses, nii uurimisasutuste kui ka seadusandja poolt ning sektorit puudutavat regulatsiooni tuleks täiendavalt karmistada. Riske aitaks muu hulgas oluliselt maandada aruandluskohustuse kehtestamine vähemalt sektoris rakendatavate hoolsusmeetmete, teenusepakkujate klientide ning vahendatud tehingute käivate suhtes. Isikute ja nende vara kaitseks tuleks samuti rakendada täiendavaid meetmeid, näiteks tuleks sätestada miinimumnõuded küberturvalisusele, infosüsteemidele ning andmete käitlemisele.

² <https://www.fiu.ee/aastaraamatud-ja-uuringud/uuringud#virtuaalvringu-tee>

1.2.3. Aruandluskohustuse kehtestamine

2020. aastal otsustas Riigikogu lisada RahaPTSi uue sätte (§ 54¹, jõustus 2021. aasta 1. jaanuaril), millega kehtestati põhimõte, et kõik kohustatud isikud peavad esitama Rahapesu Andmebüroole aruandeid. Aruannete esitamise sisu ja korra üle otsustab rahandusminister. Ministri määruse kohaselt esitavad krediidi- ja finantseerimisasutused, kes juba esitavad aruandeid Eesti Pangale, samad aruanded ka Rahapesu Andmebüroole. Perioodilise aruandluse teel kohustatud isikutelt andmete kogumine, analüüsimine ja kontrollimine on vajalik Rahapesu Andmebüroo **strateegilise analüüsi funktsiooni** täitmiseks, mis aitab tuvastada rahapesu ja terrorismi rahastamise meetodeid, mustreid ja suundumusi. Heal tasemel strateegilise analüüsiga on võimalik varakult sekkuda rahapesijate ja terrorismi rahastajate tegevusse ning efektiivsemalt tõkestada kuritegelike rahavoogude liikumist Eesti finantssüsteemi kaudu. Hästi toimival strateegilisel analüüsil on ka ennetusfunktsioon, sest avaliku teavitamistööga tõstetakse kõikide rahapesu tõkestamise süsteemi osapoolte teadlikkust riskidest.

1.3. Tagasiside teatajatele

2020. aasta aprillis saatsime esimest korda kõigile turuosaliste sektoritele teatamiskohustuse täitmist käsitlevad tagasisidearuanded. Lisaks saatsime üksikasjalikuma individuaalse tagasiside kaheksale suuremale teatajale. Tagasisidearuanded põhinevad kohustatud isikute poolt 2019. aasta jooksul Rahapesu Andmebüroole esitatud teadete analüüsil.

Sektoripõhised tagasisidearuanded koostasime krediidasutustele, finantseerimisasutustele, virtuaalvääringu teenuse pakkujatele, hasartmängukorraldajatele, kauplejatele ja kinnisvaravahendajatele ning muudele teatavatele mittefinantsettevõtetele ja kutsealadele (konsultatsioonisektor ja avalik-õigusliket ametikandjatest kohustatud isikud). Viimastest andsime eraldi tagasisidet Notarite Kojale, kuna notarite teatamisaktiivsus kasvas 2019. aastal märgatavalt.

Sektoripõhise tagasiside saatsime 17-le turuosaliste kutseühendusele ja katusorganisatsioonile ning majandustegevuse registri kaudu kõigile tegevusloaga finantseerimisasutustele, valuutavahetusteenuse pakkujatele, virtuaalvääringu teenuse pakkujatele, hasartmängukorraldajatele, äriühinguteenuse pakkujatele ning väärismetalli, vääriskivide kokkuostu ning hulgimüügiga tegelevatele ettevõtetele, kokku 1793-le tegevusloa alusel tegutsevale ettevõttele.

Turuosalised võtsid Rahapesu Andmebüroo tagasisidealgatuse hästi vastu. 2020. aasta juuniks olime saanud aruannetele vastukaja kõigist sektoritest, seda nii turuosaliste ühendustelt kui ka individuaalse tagasiside adressaatidelt. Aastaraamatu koostamisega samal ajal valmisid kevadel 2021 nii sektoripõhised kui ka individuaalsed tagasisidearuanded 2020. aasta teatajatele, kus võtsime arvesse turuosaliste poolt esimeses tagasisideringis väljendatud ootusi ja antud soovitusi.

1.4. Rahapesu Andmebüroo IT-arendused

2020. aastal jätkasime aasta varem kasutusele võetud infosüsteemi arendamist koostöös Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskusega. Arenduste keskmes oli kasutajamugavuse ja andmekvaliteedi parandamine, samuti andmete töötlemise automatiseerimine. Suurendasime infosüsteemi võimet teateid automaatselt vastu võtta ning lõime uusi andmete masstöötlemise lahendusi, et vähendada käsitsitööd.

Teatamiskvaliteedi tõstmiseks ning kohustatud isikute ja Rahapesu Andmebüroo koostöö tugevdamiseks valmis 2020. aasta kevadel ka teatamise välktagasiside funktsionaalsus, mille abil saame teate esitajatele jagada vahetut tagasisidet ja juhtnööre. Tegime veebiteate vormi turvatestid, mille tulemuste alusel jätkame veebiteate täiendamist 2021. aastal. Panustasime infosüsteemi jõudlusse, et tagada selle jätkusuutlikkus ka tulevikus. Suurim arendus 2020. aastal oli **E-aresti liidestamine Rahapesu Andmebüroo infosüsteemiga**, mille põhifunktsionaalsus valmis sügisel. Süsteem on kujunenud Rahapesu Andmebüroo ametnikele oluliseks tööriistaks ning selle kasutuselevõtt on kiirendanud Rahapesu Andmebüroo ja pankade vahelist infovahetust märkimisväärselt. Aasta lõpul eraldati Euroopa Liidu tõukefondidest raha, et analüüsida lisafunktsionaalsuste väljaarendamist info töötlemise ja protsesside automatiseerimise vallas. Eelanalüüsi alustame 2021. aastal.

1.5. Ühisrahastusplatvormide kuritarvitamise tõkestamine

2020. aastal jõudis Rahapesu Andmebürooni üha sagedamini infot, mis viitas, et kelmid kasutavad kohalikke ühisrahastusplatvorme heausksetelt investeerijatelt raha väljapetmiseks. Aitasime kaasa mitme ühisrahastusplatvormi puudutanud kuriteoskeemi tuvastamisele, millele järgnesid kriminaalmenetlused.

Kuetzal OÜ kogub investoritelt raha ning investeerib edasi kodulehel reklaamitud projektidesse. Financer.com-i³ kohaselt on Kuetzal uus ühisrahastusplatvorm, mille vahendusel on võimalik igaühel investeerida Euroopa ettevõtetesse ja start-up-projektidesse, teenides aastas väidetavalt kuni 21% tulu. Portaali loojaks on Eestis registreeritud ettevõtte Kuetzal OÜ. Omanikud saavad investeringu endale väidetavalt selleks, et projekte ellu viia ning hakkavad seda järk-järgult tagasi maksma nagu tavalist laenu. Investorid saavad väidetavalt iga kuu tagasi osa oma investeringust koos teenitud intressituluga. Kuetzali puhul seisneb kelmusekahtlus selles, et lisaks reaalsele projektidele esitati klientidele ka näilisi investeringuobjekte.

Investio SI OÜ internetilehe kaudu on investeerimisprojektidesse raha paigutanud nii Eesti kui ka välisriikide kodanikud. 2020. aastal ettevõtte koduleht suleti. Investorid saatsid Rahapesu Andmebüroole selle kohta kaebusi. Samuti leiab avalikest allikatest hulgaliselt teavet, mis viitab, et investorid ei ole oma raha kätte saanud ja on arusaamisel, et neid on petetud.

Rahapesu Andmebürooni jõudsid teated ka kolmanda Eesti ühisrahastusplatvormi, **Monethera Group OÜ** tegevuse kohta. Arvatavas kelmuses kannatanutelt saadud raha liikus kiiresti mitmesse riiki. Lisaks aitas Rahapesu Andmebüroo kaasa **hoiu-laenuühistu ERIAL** toime pandud rikkumiste tuvastamisele⁴, vahendades välisriikide infot.

³ Financer.com on rahvusvaheline majandusteemaline info- ja võrdlusportaal, mille eesmärk on anda ülevaade eri finantsteenustest.

⁴ Keskkriminaalpolitsei uurib investeerimiskelmust ja omastamist, samuti kahtlustatakse, et ERIALi juhtkond andis Politsei- ja Piirivalveameti sisekontrolli töötajale altkäemaksu: <https://www.err.ee/1159975/huko-aaspollu-olgem-hoiu-laenuhistute-suhtes-ettevaatlikud>

1.6. Danske panga Eesti filiaali tagantjärele esitatud teadete analüüs

2020. aastal jätkus Rahapesu Andmehüroo töö Danske panga Eesti filiaalis minevikus toimunu analüüsimiseks. Oleme koostööd teinud nii riigisisesele kui ka rahvusvahelisele ja panustasime 2020. aastal jätkuvalt Danske panga Eesti filiaali tegevust puudutavasse kriminaalmenetlusse. Oleme analüüsinud Danske panga poolt viimastel aastatel esitatud panga Eesti filiaali kliente puudutavaid sadu tuhandeid tehinguid, et luua ülevaade teadaolevast infost, sh isikutest ja ettevõtetest, seotud riikidest, kahtlastest tehingutest ja nende sisust. Kuritegelike viidete kontrollimiseks on Rahapesu Andmehüroo avanud ligi 50 toimikut ja teinud ligi 60 välispäringut 25 riiki.

2020. aasta lõpuks lõpetasime suuremas osas Danske panga Eesti filiaalis toimunu analüüsi.

1.7. Rahvusvaheline koostöö

2019. aastal alustas Egmont Grupp Saksamaa rahapesu andmehüroo juhtimisel rahvusvahelist projekti „Conclusions from Large Scale Cross-Border Money Laundering Schemes“, millesse panustab aktiivselt ka Eesti Rahapesu Andmehüroo. Projekti eesmärk on ühendada eri riikide rahapesu andmehüroode teadmised ja praktika, et koondada lähenemisviisid piiriüleste rahapesuvoogude võrgustike ja mustrite tuvastamiseks, analüüsida andmeid ning töötada välja indikaatoreid, tüpoloogiasid, näidisjuhtumeid ja muid vahendeid, millega hõlbustada rahapesu tõkestamist. Rahapesu Andmehüroo on projektis andnud sisendi võimalike variettevõtete kohta, panustanud kahtlaste tehingute indikaatorite väljatöötamise ja testimisse ning osalenud näidisjuhtumite kogumiku koostamisel. Projekti tulemusi kasutati ka 2020. aasta detsembris FATFi avaldatud ülevaates „Trade Based Money Laundering: Trends and Developments“⁵.

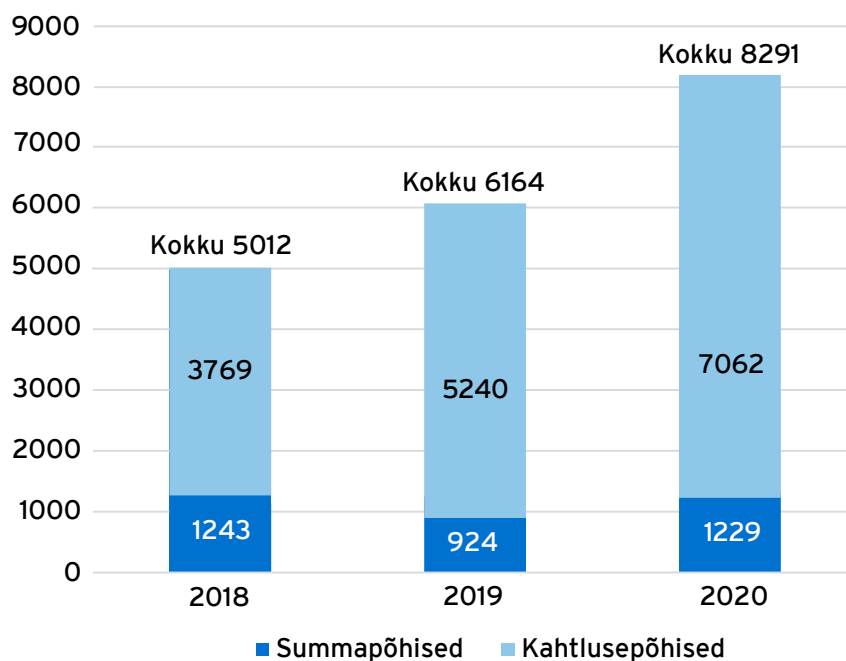
⁵ <http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/trade-based-money-laundering-trends-and-developments.html>

2. ÜLEVAADE 2020. AASTA TULEMUSTEST

2.1. Ülevaade büroole laekunud teadetest ja nende analüüsimisest

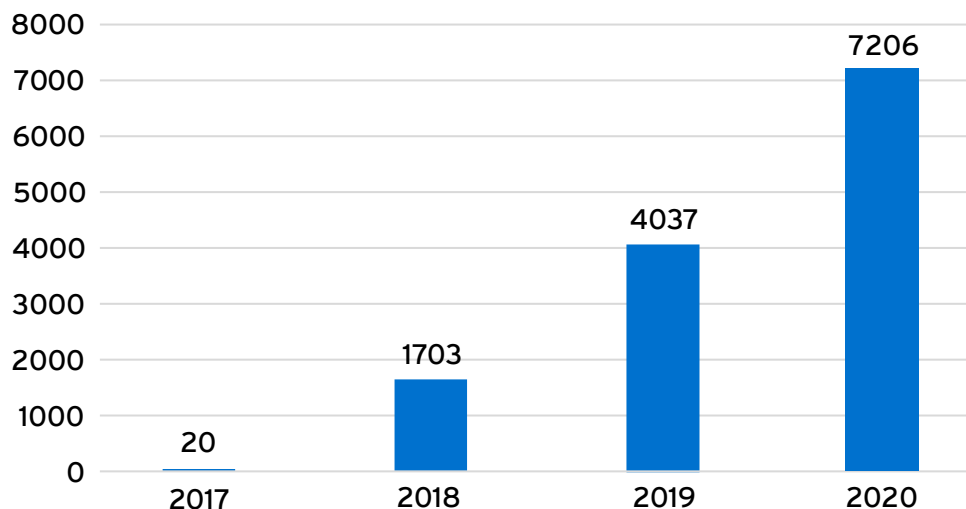
2020. aastal sai Rahapesu Andmebüroo 8291 teadet (joonis 1), sellega kasvas teadete arv aasta varasemaga võrreldes enam kui 2100 teate võrra. Märkatavalt kasvas kahtlusepõhiste teadete arv.

Joonis 1. Rahapesu Andmebüroole laekunud teadete arv 2018–2020

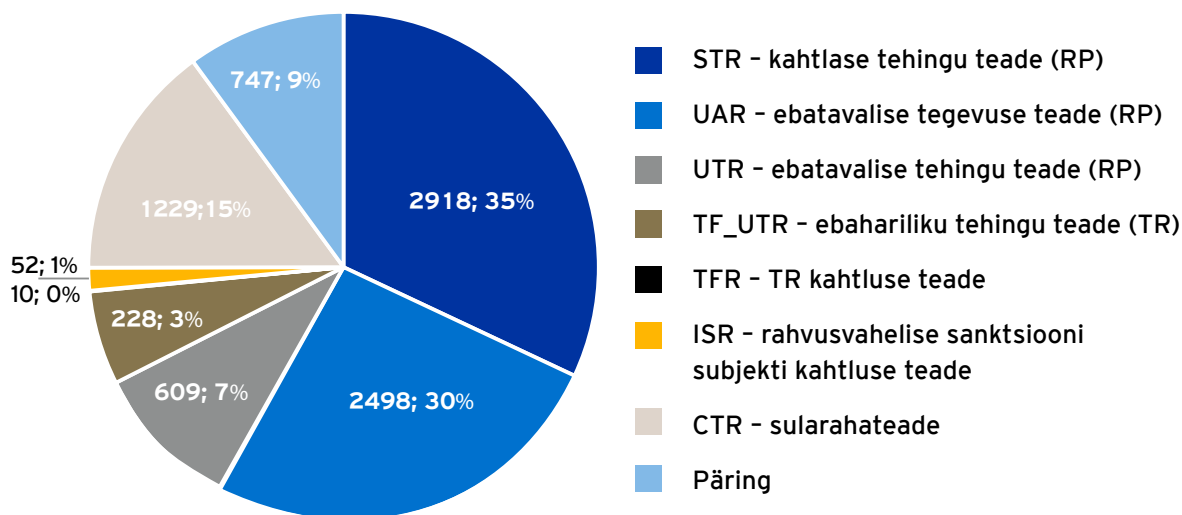
Märkus. Summapõhistes teadetes sisalduvad ka need teated, kus teate saatmise põhjus on märkimata. Kahtlusepõhised teated sisaldavad ka Rahapesu Andmebüroole saadetud päringuid.

Ka Euroopa Liidu liikmesriikidest piiriülese levitamise teel saadetud teadete ehk XBD-de arv jätkas jõudsat kasvu: kui 2017. aastal oli selliseid teateid 20 ja 2018. aastal umbes 1700, siis 2019. aastal enam kui 4000 ning 2020. aastal juba enam kui 7000 (joonis 2).

Joonis 2. Rahapesu Andmebüroole laekunud XBD-de arv perioodil 2017–2020

Rahapesu Andmebüroole saadetud teadetest olid 2020. aastal kolmveerand kahtlusepõhised, 15% summapõhised ehk sularahateated ning kümnendik päringud (joonis 3). See jaotus on sarnane eelneva, 2019. aastaga. Kahtlusepõhiste teadete hulgas olid valdavalt rahapesukahtlusega (RP) teated: kahtlase tehingu, ebatavalise tehingu ja ebatavalise tegevuse teated. Terrorismi rahastamise (TR) kahtlusega teateid saabus Rahapesu Andmebüroole 10 ja rahvusvahelise sanktsiooniseaduse subjekti kahtlusega teateid 52.

Joonis 3. Teadete jaotumine kahtluse- ja summapõhisuse alusel 2020. aastal

Sarnaselt varasemate aastatega sai Rahapesu Andmebüroo ka 2020. aastal kõige enam teateid krediidi- ja finantseerimisasutustelt (tabel 1). Krediidiasutustelt saadud teadete osakaal on viimasel kolmel aastal kasvanud. Ka absoluutarvudes on kasv olnud märgatav: 2020. aastal sai Rahapesu Andmebüroo krediidiasutustelt poole rohkem teateid kui 2018. aastal. Kasvu peamiseks põhjuseks on ühelt poolt pettusekahtlusega teadete arvu suurenemine ja teisalt arvukad Danske panga rahapesu puudutavad

retrospektiivsed teated. Võrreldes eelneva aastaga kasvas 2020. aastal finantseerimisasutustelt, virtuaalvääringu teenuse pakkujatelt ja seadusega mittekohustatud isikutelt saadud teadete arv, märgatavalt vähenes aga hasartmängukorraldajatelt ja professionaalidelt saadud teadete arv. Viimaste puhul on teatamisaktiivsuse languse üks põhjuseid terrorismi rahastamise riskiriikide seosega ebahariliku tegevuse teadete (nn TF_UTR) arvu vähenemine, sest Rahapesu Andmebüroo on juhendanud teatajaid, et riskiriikidega seotud ebaharilikest tehingutest teatamisel peab lisaks riskiriigi tunnusele esinema ka mõni ebahariliku tehingu tunnus.

Tabel 1. Rahapesu Andmebüroole saadetud teadete jagunemine teatajate alusel 2018–2020

	2018		2019		2020	
	Teateid	% teatajatest	Teateid	% teatajatest	Teateid	% teatajatest
Krediidiasutused	2208	44,1	2905	47,1	4594	55,4
Finantseerimisasutused	1360	27,1	1188	19,3	1444	17,4
Virtuaalvääringu teenuse pakkujad	7	0,1	400	6,5	530	6,4
Hasartmängukorraldajad	279	5,6	250	4,1	118	1,4
Muud kohustatud isikud	85	1,7	75	1,2	175	2,1
Teise riigi asutused ja isikud	541	10,8	519	8,4	585	7,1
Riigiasutused	266	5,3	231	3,7	284	3,4
Professionaalid	223	4,4	506	8,2	307	3,7
Seadusega mittekohustatud isikud	43	0,9	90	1,5	254	3,1
KOKKU	5012	100	6164	100	8291	100

Rahapesuga seotud teateid (STR, UAR, UTR) saatsid 2020. aastal märkimisväärselt palju just krediidiasutused. Vaid üksikud (kokku 10) teated puudutasid otseselt terrorismi rahastamise kahtlust. Enamik sellistest teadetest saabus finantseerimisasutustelt seoses tehingutega suurema terrorismi rahastamise ohuga riikidesse või sealt pärit isikutega (nn TF_UTR-tüüpi teated). Ka summapõhistest teadetest pärines suurem osa finantseerimisasutustelt. Neis suundumustes ei ole viimaseil aastail suuri muutusi olnud. Küll aga kasvas 2020. aastal virtuaalvääringu teenuse pakkujate saadetud TF_UTR-tüüpi teadete arv. See on tervitatav muutus, mis viitab, et osa turuosalistest on klientide monitooringut parandanud. Teisalt oli ka selle sektori puhul osal teadetest saatmise ainsa ajendina märgitud asjaolu, et isik on pärit riskiriigist.

Lisas sellele, et märkimisväärselt kasvas virtuaalvääringu teenuse pakkujate saadetud teadete arv, mitmekesisus märgatavalt ka teate saatjate ring. 2019. aastal saatis Rahapesu Andmebüroole teateid 16 virtuaalvääringu teenuse pakkujat, 2020. aastal juba 45. Kui varasematel aastatel on virtuaalvääringu teenuse pakkujad saatnud Rahapesu Andmebüroole üksikuid terrorismi rahastamisega seotud teateid, siis 2020. aastal oli neid kokku 47. Esimest korda saatsid virtuaalvääringu teenuse pakkujad 2020. aastal ka rahvusvahelise sanktsiooni subjekti kahtluse teateid. See näitab, et Rahapesu Andmebüroo teavitustöö sektoris on vilja kandnud ning virtuaalvääringu teenuse osutajate teadlikkus oma rollist rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel kasvanud.

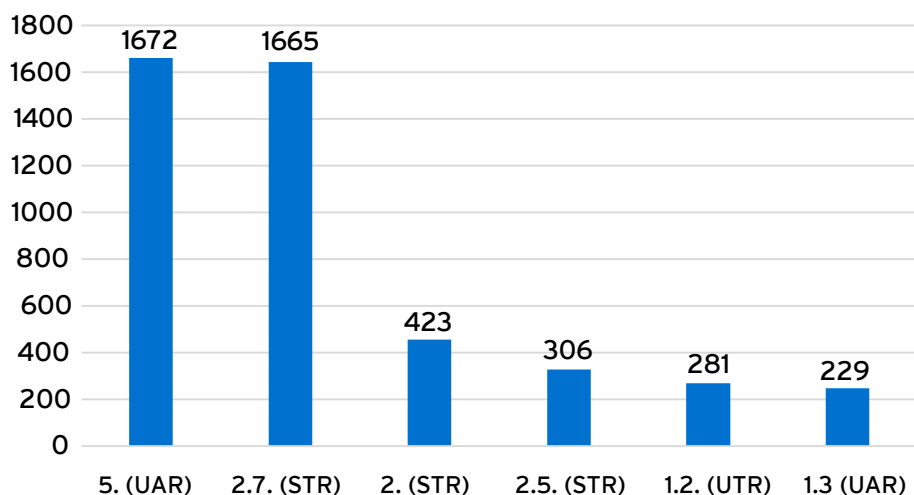
Hasartmängukorraldajate teatamisaktiivsuse märgatav langus on vähemalt osaliselt põhjendatud nn TF_UTR-tüüpi teadete harvemast esitamisest, sest Rahapesu Andmebüroo on juhendanud teatajaid tooma sellistes teadetes lisaks riskiriigi tunnusele esile ka viiteid juhtumi ebaharilikkusele. Hasartmängukorraldajad ja notarid esitasid Rahapesu Andmebüroole 2020. aastal ka märgatavalt vähem sularahateateid kui 2019. aastal. Ilmselt on see seotud COVID-19 pandeemiast tingitud eriolukorraga.

Tabel 2. Rahapesu Andmebüroole saadetud teadete jagunemine teate saatmise põhjuse ja saatja alusel 2020. aastal

	RP-ga seotud teated			TR-ga seotud teated		ISR	CTR	Päring	Kokku
	STR	UAR	UTR	TF_UTR	TFR				
Krediidiasutused	2119	2026	408	3	2	28	8		4594
Finantseerimisasutused	128	258	33	156		1	868		1444
Virtuaalvääringu teenuse pakkujad	304	76	89	44	3	12	2		530
Hasartmängukorraldajad	18	19	3				78		118
Muud kohustatud isikud	23	9	22	7		1	113		175
Professionaalid	67	20	48	18	2	1	151		307
– Advokaadid	6	1							7
– Audiitorid	5	2	1	1			62		71
– Finants- ja maksunõustajad	2	1	1						4
– Muud juriidilised nõustajad			1						1
– Notarid	50	8	41	17	2	1	75		194
– Raamatupidamisteenuse pakkujad	1	2	4				14		21
– Äriühingu või usaldushalduse teenuse pakkujad	3	6							9
Riigiasutused	30	30	3		3	4	6	208	284
Teise riigi asutused ja isikud	32	14						539	585
Seadusega mittekohustatud isikud	197	46	3			5	3		254
KOKKU	2918	2498	609	228	10	52	1229	747	8291

Selgitus: RP – rahapesu; TR – terrorismi rahastamine; STR – kahtlase tehingu teade; UAR – ebahariliku tegevuse teade; UTR – ebahariliku tehingu teade; TFR – terrorismi rahastamise teade; ISR – rahvusvahelise sanktsiooni kahtluse teade; CTR – summapõhine teade. Teatajad on liigitatud põhitegevusala alusel.

2020. aastal oli sarnaselt 2019. aastaga levinuimaks rahapesuga seotud teate saatmise põhjuseks ebaharilik tehing kontol (joonis 4). Sageduselt järgmisena esitati teade kahtluse tõttu, et tehingu objektiks olev vara on pettuse objekt või seda kasutatakse rahapesuks. Sellise indikaatoriga teadete arv kasvas eelneva aastaga võrreldes peaaegu kümme korda: 2019. aastal oli selliseid teateid 185, 2020. aastal 1665. See kajastab küberruumis toime pandud pettuste üldist sagenemist, mille põhjused on nii küberkuritegevuse tööriistade üha laiemas levikus, COVID-19 pandeemia põhjustatud ärevusfoonis, mis soodustab pettuste toimepanemist, kui ka uute finantstehnoloogiate haavatavuses. Enim pettusekahtlusega teateid sai Rahapesu Andmebüroo ühelt krediidiasutuselt, mis on mitme suure finantstehnoloogiaplatvormi korrespondentpangaks.

Joonis 4. Levinumad teatamise indikaatorid rahapesuga seotud teadete korral 2020. aastal

Selgitus:

5. (UAR) – ebaharilikud tehingud kontol;

2.7. (STR) – kahtlus, et tehingu objektiks olev vara on pettuse objekt või seda kasutatakse rahapesuks;

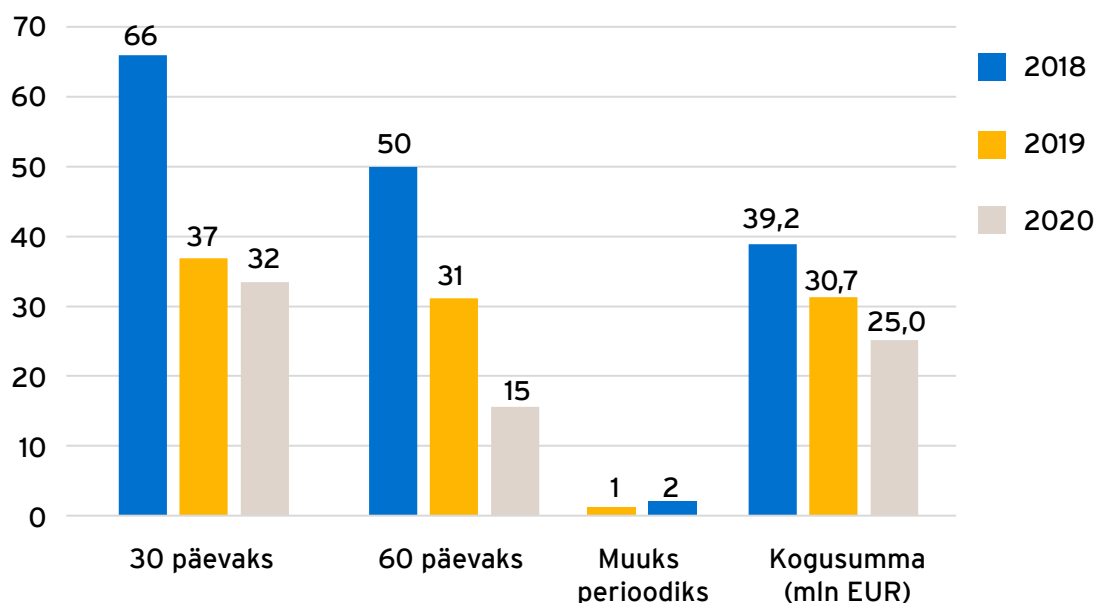
2. (UAR) – ebaharilikud sularahatehingud, mis ei ole seotud isiku tavapärase majandustegevusega;

2.5. (STR) – isik ei esita tehingu kohta hoolsusmeetmete täitmiseks vajalikus ulatuses selgitusi või dokumente või esitatatu ei ole usutav;

1.2. (STR) – kahtlus isiku poolt esitatud andmete tõele vastavuses;

1.3. (STR) – krediidi- või finantseerimisasutus keeldub isikuga ärisuhtesse astumast või lõpetab ärisuhte vastavalt RahaPTS § 42 sätestatud hoolsusmeetmete täitmise võimatuse tõttu.

Rahapesu Andmebürool on õigus rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral tehing peatada või vara käsutamist piirata. 2020. aastal piirasime konto käsutamist 30 päevaks 32 korral ning 60 päevaks 15 korral (joonis 5). Käsutamise piiranguga varade kogumaht ulatus üle 25 mln euro. Kriminaalmenetluses jätkati kohtumäärusega vara aresti üheksal korral kokku summas 1,36 mln eurot.

Joonis 5. Rahapesu Andmebüroo seatud pangakontode käsutamise piirangud 2018–2020

2020. aastal taotlesime ühel korral vara käsutamise piirangu seadmist kuni aastaks ning ühel puhul jätkus 2019. aastal kuueks kuuks seatud vara käsutamise piirang, millest oli pikemalt juttu Rahapesu Andmebüroo 2019. aastaraamatus. Kohus andis 2020. aasta aprillis loa see vara summas 38 726 eurot riigituludesse kanda. Kuni aastaks seadsime vara käsutuspiirangu ärikirjakelmuse (nn BEC-kelmuse ehk *business e-mail compromise*) juhtumis, aastaraamatu valmimise ajal on selle vara saatus veel lah-tine, sest Rahapesu Andmebüroo piirang lõppes 2021. aasta jaanuaris, kuid kohus ei ole aastaraamatu valmimise hetkeks otsustanud, kas anda luba vara riigituludesse kanda.

Ühel korral piirasime 2020. aastal sularaha käsutamist summas 90 900 eurot, ühel juhul väärtpaberite ning ühel juhul kinnisvara võõrandamistehingut. Rahapesukahtlusega vara siiski ei arestitud, vaid pii-rangud lõppesid tähtaja möödudes.

2.2. Riigisisene koostöö

Rahapesu Andmebüroo ülesannete hulka kuulub koostöö kohustatud isikute, järelevalveasutuste ja uurimisasutustega rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel. Kuivõrd oma analüüsis toetub Rahapesu Andmebüroo suuresti kohustatud isikutelt laekunud infole, on äärmiselt oluline, et suhtlus kohustatud isikutega toimiks hästi ja oleks sisuline, mitte formaalne.

2020. aastal andsime esimest korda teatajatele nii sektoripõhist kui ka suuremahulist individuaalset ta-gasisidet (lähemalt ptk 1.3). Lisaks suurendasime teadete kvaliteedi parandamise jaoks operatiivse ta-gasiside andmist teatajatele. 2020. aasta kevadel rakendus tööle infosüsteemi arendus, millega tekkis võimekus anda teate eelanalüüsi tulemusena teate esitajale vahetut tagasisidet. Operatiivne tagasiside annab teatajale parema arusaama, millist infot ja millisel kujul tuleb Rahapesu Andmebüroole edas-tada, et saaksime otsustada, kas rahapesukahtlusel on alust või mitte. Selline tagasiside on oluliselt parandanud suuremate teatajate teadete kvaliteeti, tänu millele vähenes aasta teises pooles teatajate operatiivse koolitamise vajadus ja Rahapesu Andmebüroo eelanalüütikutel tekkis võimalus tegeleda rohkem teadete sisulise analüüsiga.

Vajaduspõhiselt on Rahapesu Andmebüroo korraldanud kohustatud isikutega (krediidiasutused, Nota-rite Koda) väiksemas ringis koostöökohtumisi, mis on samuti tõstnud Rahapesu Andmebüroole saade-tava info kvaliteeti ning aidanud kohustatud isikutel paremini mõista oma rolli rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteemis.

Teine suur suund riigisisises koostöös on teabevahetus õiguskaitseasutustega seoses rahapesu või terrorismi rahastamise või nendega seotud kuritegudega. Koostöö toimub kahe-suunaliselt. Ühelt poolt saadetakse Rahapesu Andmebüroo analüüsitud kuritegelikule tegevusele viitav teave uurimisasutuste-le kas kuriteoteate või Rahapesu Andmebüroo omaalgatusliku teabeedastusena. Teisalt saabub Raha-pesu Andmebüroole õiguskaitseasutustelt rahapesule või terrorismi rahastamisele viitavat teavet, mille põhjal otsustatakse vajadus juhtumi süvaanalüüsi järele. Laiaulatuslikumate koostööprojektide puhul toimub teabevahetus ja vastastikune abistamine koostöökohtumistel osalemiste vormis ning igapäe-vase suhtluse teel. Selliselt üles ehitatud operatiivse koostöö tulemusel on Rahapesu Andmebürool olnud võimalik piirata püüdeid kuritegelikku päritolu vahendeid kiiresti edasi toimetada ning need on kriminaalmenetluses arestitud.

Koostöö ilmekas näide on juhtum, kus Rahapesu Andmebüroole saabus info kohustatud isikult: klient on sattunud kelmide ohvriks, kuid ei ole nõus keelduma maksete tegemisest petturitele. Rahapesu And-

mebüroo nägi, et inimene on heauskselt soovinud kanda raha investeerimiskelmidele ega usalda enam ka oma lähedasi. Pöördusime piirkonnapolitseiniku poole, et lahendada inimesele raskeid finantstajajärgi põhjustav olukord. Politseinik sai inimesega jutule ning kümnete tuhandete eurode ülekandmine suudeti peatada. Koostöös politseinikega on meil olnud teisigi võimalusi selliste petuskeemide ohvreid aidata. See näitab, et rahapesu tõkestamise roll on ka neil, kes oma igapäevatöös selle peale tavaliselt ei mõtlegi. Juhtumeid, kus väidetavad investeerimispakkumised ahvatlesid väheteadlikke inimesi suurte tootluslubadustega, oli 2020. aastal kahetsusväärset palju. Andes kurjategijatele võimaluse kasutada oma arvelduskontot ära teadmata päritolu raha liigutamiseks, on lisaks ohvriks langemisele suur oht ka ise kuritegevusele kaasa aidata.

Kohustatud isikud saavad Rahapesu Andmebüroole lisaks rahapesukahtlusega tehingute ja tegevuse suhtes infot ka terrorismi rahastamise kahtlusega tegevuse kohta, mille vallas teeme tihedat koostööd Kaitsepolitsei ametiga. Rahapesu Andmebüroo ja Kaitsepolitsei amet teevad terrorismi rahastamise kahtlusega tehinguid uurides koostööd vastastikuse ametiabi ning teabevahetuse kaudu. Kaitsepolitsei amet kontrollib laekunud infot, vajadusel jätkab Rahapesu Andmebüroo täiendava teabe kogumist nii kohustatud isikutelt kui ka välisriigi rahapesu andmebüroodelt, teeb päringuid ning seab käsutuspriiranguid terrorismi rahastamise kahtlusega varale. Kuivõrd Kaitsepolitsei ametil on oma rahvusvaheline terrorismialane koostöö- ja suhtlusvõrgustik ning Rahapesu Andmebürool võimekus vara liikumist tõkestada ning saada kohustatud isikutelt viivitamata vajalikku teavet, on selline koostöö hädavajalik.

Rahapesu Andmebüroo riigisisese koostöö vajadus pole end tõestanud vaid üksikute asutustega suheldes või üksikute juhtumite raames. Andmebüroo kätte koondub info kahtlaste finantstehingute kohta, olenemata võimalikust rahapesu eelkuriteost või toimepanemise asukohast. Eri kuritegude menetlemine on õiguskaitseasutuste vahel jagatud. Selle tõttu on Rahapesu Andmebürool roll ka kriminaalmenetlejaid ühise laua taha kutsuda, kui info hõlmab eri üksusi kuritegude toimepanemise asukoha mõttes või eri kuriteoliikide toimepanemist ühe rühma poolt. Rahapesu Andmebüroole edastatud materjalide põhjal on kriminaalasju ühendatud, kuivõrd sisuliselt on olnud tegemist ühe kriminaalasja eri episoodidega, mille on toime pannud samad tegijad.

COVID-19 pandeemia tõttu seatud piirangud mõjutasid oluliselt Rahapesu Andmebüroo võimalusi koolitustegevuseks. Koolituste ja nendel osalenute arv oli eelnevate aastatega võrreldes tunduvalt väiksem (tabel 3). Eriolukorra tõttu jäi ära mitu kohustatud isikutele suunatud koolitust.

Tabel 3. Rahapesu Andmebüroo korraldatud koolitused 2018–2020

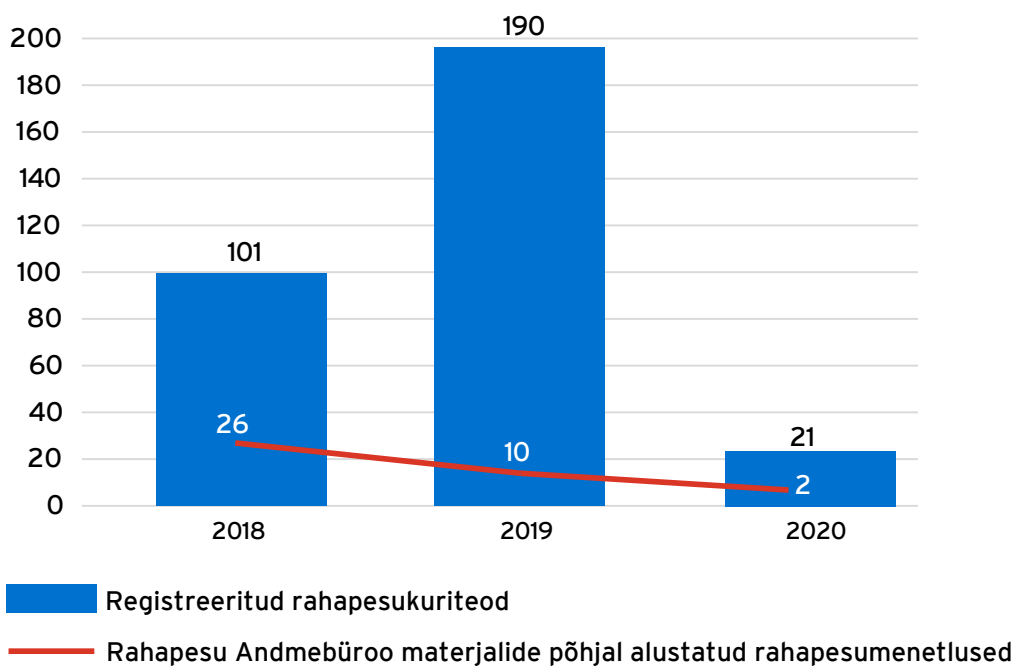
	2018	2019	2020
Koolituste arv	16	20	4
Osavõtjate arv	841	1223	300

Kui analüüsi põhjal selgub, et tegemist võib olla rahapesu või terrorismi rahastamise või nendega seotud kuritegudega, edastame materjali õiguskaitseasutustele. 2020. aastal tegi Rahapesu Andmebüroo teistele õiguskaitseasutustele kokku 482 teabeedastust (tabel 4). Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks saatsime kuus materjali. Seisuga 31.12.2020 alustas uurimisasutus menetluse neljal juhul, sh kahel korral rahapesu tunnustel. Kahel juhul lisati Rahapesu Andmebüroo saadetud materjal varasema kriminaalasja juurde, kahel korral alustati menetlust muu paragrahvi alusel. Kuriteoteadete puhul oli kolmel juhul oletatavaks eelkuriteoks kelmus, ühel juhul korruptsioon, ühel juhul ebaseaduslik majandustegevus ja ühel juhul ei olnud eelkuritegu tuvastatav.

Tabel 4. Rahapesu Andmebüroo edastatud materjalid õiguskaitseasutustele 2018–2020

	2018	2019	2020
Kriminaalmenetluse alustamise otsustamiseks	52	23	6
– seisuga 31.12 alustatud kriminaalmenetlused	36	13	4
– sh alustatud rahapesumenetlused	26	10	2
Varasema kriminaalasjaga liitmiseks	95	131	82
Rahapesu Andmebüroo algatusel info edastamine	146	174	210
Vastused päringutele, teabeks	58	92	184
Uurimiseks edastatud materjalid KOKKU	351	420	482
Edastatud materjalidega seotud summad (eurot)	1,77 mld	3,6 mld	6 mld

2020. aastal alustati Eestis rahapesu tunnustel 21 kriminaalmenetlust, neist kaks Rahapesu Andmebüroo saadetud materjali põhjal (joonis 6).

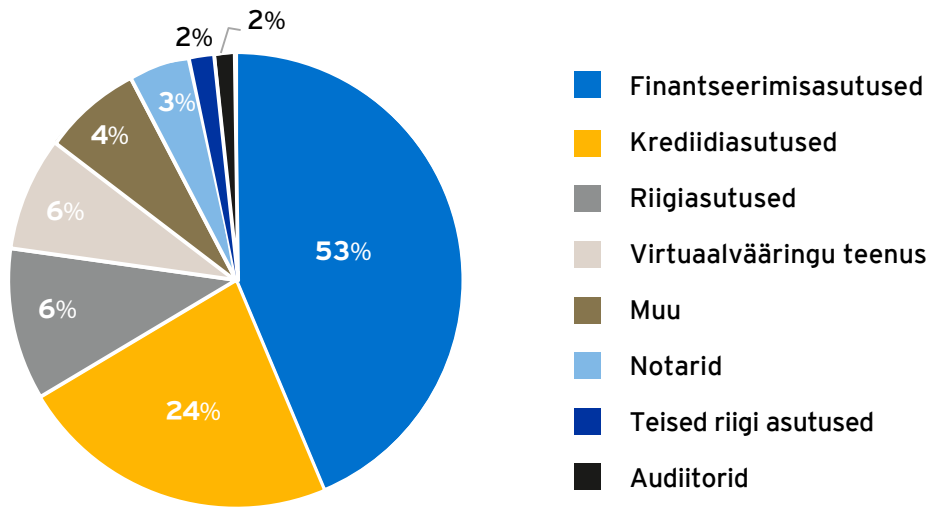

Joonis 6. Eestis registreeritud rahapesukuritegude (episoodide) arv ja Rahapesu Andmebüroo poolt uurimisasutustele edastatud materjalide põhjal alustatud rahapesumenetluste arv 2018–2020

Märkus. Info registreeritud rahapesukuritegude arvu kohta on saadud Justiitsministeeriumilt.

2019. aastal andis põhiosa registreeritud rahapesukuritegudest kaks kriminaalasja, kus isikud osaliselt kattuvad ning puudutavad aastatel 2015–2018 toime pandud arvutikelmusi. 2020. aastal sellise mastaabiga juhtumeid ei esinenud ning registreeritud kuritegude arv oli tunduvalt madalam kui 2018. ja 2019. aastal. Uurimisasutused olid 2020. aastal hõivatud mitme varasematel aastatel alustatud suure rahapesuteemalise kriminaalmenetlusega (sh Danske panga ja GFC Good Finance Company kaasused), milles toimunud finantsuurimisse panustas ka Rahapesu Andmebüroo. Tabelist 4 on näha, et märgatavalt kasvas nii Rahapesu Andmebüroo enda algatusel kui ka vastusena uurimisasutuste taotlustele tehtud teabeedastuste arv.

Sarnaselt eelnevate aastatega kasutasime ka 2020. aastal edastatud materjalides kõige enam krediidi- ja finantseerimisasutuste saadetud teadetes sisalduvat infot (joonis 7).

Joonis 7. Õiguskaitseasutustele edastatud materjalides kasutatud teadete jagunemine teatajarühma alusel 2020. aastal

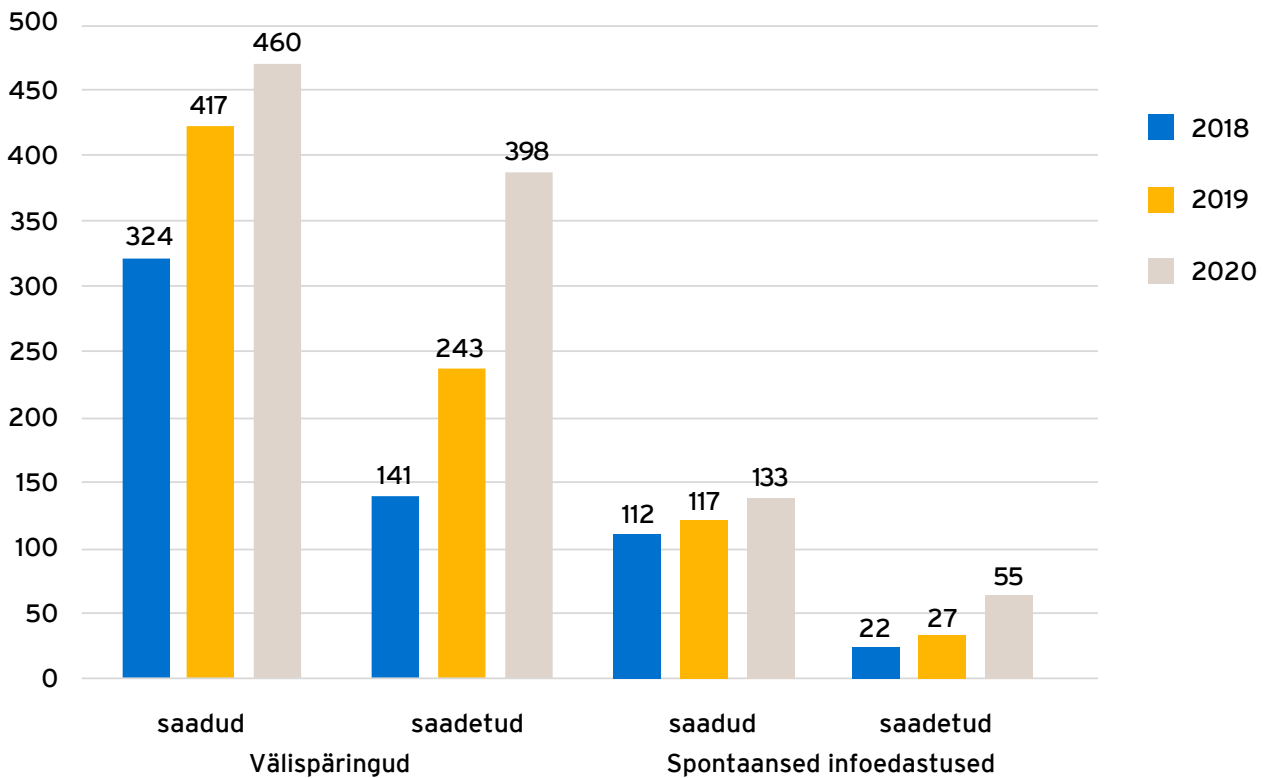
Üks 2020. aastal enam levinud skeeme puudutab kaug- ehk e-tuvastusega pangakontosid. Tehingu- piiranguga 15 000 eurot kuus on kaugtuvastusega pangakonto kliendi jaoks mugavustoode. Neid on hakanud ära kasutama kurjategijad, avades kolmandate isikute ID-kaartidega nende teadmata arvel- duskontosid ning tellides sinna väike- ja kiiralaene. Laenud liigutatakse kiiresti edasi teistele kontodele ning võetakse hiljem sularahas välja. Isikud, kelle nimel kontod on avatud ja laenud väljastatud, jäävad kelmide ohvriks. Seda skeemi tutvustame lähemalt 4. peatükis.

2.3. Rahvusvaheline koostöö

Rahapesu Andmebüroo analüüsid põhinevad enamasti rahajälje jälitamisel. Et jälgida raha liikumist, saada infot vara päritolu ja võimaliku seose kohta eelkuriiteoga, on tihti vaja kasutada ka välisriikide asutuste abi. Meil on võimalik esitada päringuid teiste riikide rahapesu andmebüroodele, et saada li- sainfot kahtlaste tehingute kohta ning vajaduse korral seada välisriigis olevale varale käsutuspiirang. Välisriikidest päringutega sisse tulev info võib omakorda olla abiks Eesti finantssüsteemi ärakasutavate skeemide ja kurjategijate tuvastamisel.

Vahetame välismaa kolleegidega infot nii kiireloomulistes juhtumites, kus partnerasutusi saab lisaks kiirele teabeajagamisele aidata varale ajutisi käsutuspiiranguid seades, kui ka kriminaalmenetlusega pa- ralleelselt kulgeva põhjalikuma finantsuurimise osana. ELi liikmesriikide vahel toimib FIU.net-i kaudu operatiivne koostöö ning Egmont Secure Webi kaudu vahetame infot ka kolmandate riikide kolleegide- ga. Analüüsitavad juhtumid on sageli veel rahapesukahtlusele kinnituse otsimise faasis.

Rahapesu Andmebüroo väliskoostöö maht on jõudsalt kasvanud, iseäranis väljaminevate päringute arv (joonis 8). 2020. aastal saabus Rahapesu Andmebüroole 460 välispäringut kokku 53 riigist ja Rahapesu Andmebüroo saatis 398 päringut 47 välisriiki. Välisriigid edastasid omal algatusel Rahapesu Andmebü- roole teavet 133 korral ning 55 korral edastasime omaalgatuslikult infot välisriigile. Saadud päringute ja spontaanse infoedastuse suur maht näitab rahapesukuritegude piiriülesust ning seda, et aitame iga-

Joonis 8. Rahapesu Andmebüroole saabunud ja andmebüroo saadetud välispäringute ja spontaansete infoedastuste arv 2018–2020

päevaselt rahapesu ja terrorismi rahastamist tõkestada mitte üksnes Eestis, vaid ka rahvusvahelises ulatuses. Rahapesu Andmebüroo keskmine välispäringule vastamise aeg oli 2020. aastal 14,5 päeva, samas kui meie välispäringutele saabus vastus keskmiselt 29 päevaga.

Nagu varem, oli ka 2020. aastal tihedaim väliskoostöö lähiriikidega. Enim välispäringuid sai Rahapesu Andmebüroo Soome (72), Läti (54), Leedu (39), Saksamaa (30) ja Venemaa (24) õiguskaitseasutustelt. Eestist saadeti välispäringuid enim Leedu (47), Läti (35), Saksamaa (30), Ühendkuningriigi (25) ja Soome (21) kolleegidele.

Tihedam koostöö oli Rahapesu Andmebürool 2020. aastal Ukraina, Valgevene, Venemaa, Itaalia, Soome, Läti ja Leeduga, kuid saime päringuid näiteks ka Kambodžast, Namiibiast ja Kõrgõzstanist. Sagenenud on endiste Nõukogude Liidu liiduvabariikide päringud, kus uuritakse tavaliselt korruptsiooni ja omastamisega seonduvat rahapesu. Seejuures on enamik uuritavaid sündmusi toimunud juba aastaid tagasi. Ulatuslikumad analüüsid on jätkuvalt seotud peamiselt Ukraina, Venemaa ja Valgevenega.

2020. aastal suurenes märkimisväärselt selliste välispäringute arv, mis puudutavad Rahapesu Andmebüroo tegevusloaga Eesti ettevõtteid (tegevuslubadest lähemalt ptk-s 2.5). Paljudel juhtudel on sellised ettevõtted tegevusloa juba kaotanud või on tühistamismenetlus pooleli. Üldjuhul on selliste Eestis registreeritud ettevõtete seos Eestiga minimaalne: need ei tegutse Eestis, neil ei ole Eestis arvelduskontot ja ka isikud ettevõtte taga on kas e-residendid või välisriigi kodanikud, kes Eestis ei resideeru. Selliste – võimalik, et kuritegelikel eesmärkidel loodud – variettevõtete esilekerkimine välispäringutes ei puuduta üksnes Rahapesu Andmebüroo tegevusloaga ettevõtteid, vaid on üldine suundumus. See ilmestab hästi probleemi, et Eesti ettevõtteid ja ka Eesti e-residentsust kasutatakse ära kuritegude toimepanemiseks mujal maailmas. Enamik välispäringutes esinevatest Eesti ettevõtetest on loodud kindlate äriühinguteenuse pakkujate poolt.

Peamiselt saadetakse Rahapesu Andmehüroole päringuid seoses kelmusejuhtumitega (investeerimiskelmus, ärikirjakelmus, arvutikelmus vms). Need kuriteoliigid olid ka välispäringute arvu suure tõusu taga 2020. aasta teisel poolel. Tüüpjuhtumina edastati teistes riikides kelmustega saadud raha Eesti pangakontodele, mille on avanud teises riigis registreeritud makseteenuse pakkujad või virtuaalvääringu teenuse pakkujad; nimetatud kontodel konverteeriti kuritegelik tulu kas samal või järgmisel päeval virtuaalvaluutaks. Uue mõistena kerkis Rahapesu Andmehüroo töös esile VIBAN-pangakonto, mis on n-ö tehniline konto makseteenuse pakkujale. Krediidiasutuse vaates ei ole VIBAN-konto eraldiseisev konto, mis tähendab, et pangal ei ole ülevaadet VIBAN-konto tehingute detailide kohta, vaid sellist infot peab eraldi küsima oma makseteenuse pakkujast kliendilt. VIBAN-kontode tehingute info kättesaadavuses on õnneks toimunud kiiresti pööre, on saavutatud toimiv koostöö Eesti pankade ja piiriüleste makseteenuse pakkujate vahel ning paljudel juhtudel õnnestub kelmusega saadud ja Eesti VIBAN-kontodele edastatud raha blokeerida juba enne, kui see suunatakse virtuaalvaluuta rahakottidesse. Raha kantakse kannatanule tagasi, seda muidugi juhul, kui kannatanu on oma pangale selle kohta avalduse teinud. Positiivne muutus on seegi, et pangad on teinud kohapealset kontrolli oma klientidest maksevahendajate juures, mille tulemusena on lõpetanud ühega neist ka kliendisuhete puudujääkide tõttu rahapesu tõkestamise vallas.

2021. aasta alguses valmis Rahapesu Andmehürool 2020. aasta väliskoostöö kokkuvõte¹, mis annab põhjaliku ülevaate 2020. aastal Rahapesu Andmehüroole saadetud välispäringutes esinenud märksõnadest, skeemidest ja koostöösundadest.

Kelmustega seoses laekus Rahapesu Andmehüroole palju päringuid ka Eesti uurimisasutustelt, peamiselt politseiprefektuuridest, kus paluti abi info saamiseks välisriikidest. Abistasime 2020. aastal Keskriminaalpolitseid, Kaitsepolitseiametit ning Maksu- ja Tolliametit, kogudes välispäringute teel kriminaaluurimiseks vajalikku finantsinfot.

Positiivse suundumusena väärrib mainimist, et paljud Eesti pangakontod, mille kohta välisriigid on soovunud seoses rahapesukahtlusega infot saada, on juba Eestis suletud ning pangad on nende kohta Rahapesu Andmehüroole ka teated esitanud. Siinkohal kiitus pankadele tõhusa töö eest!

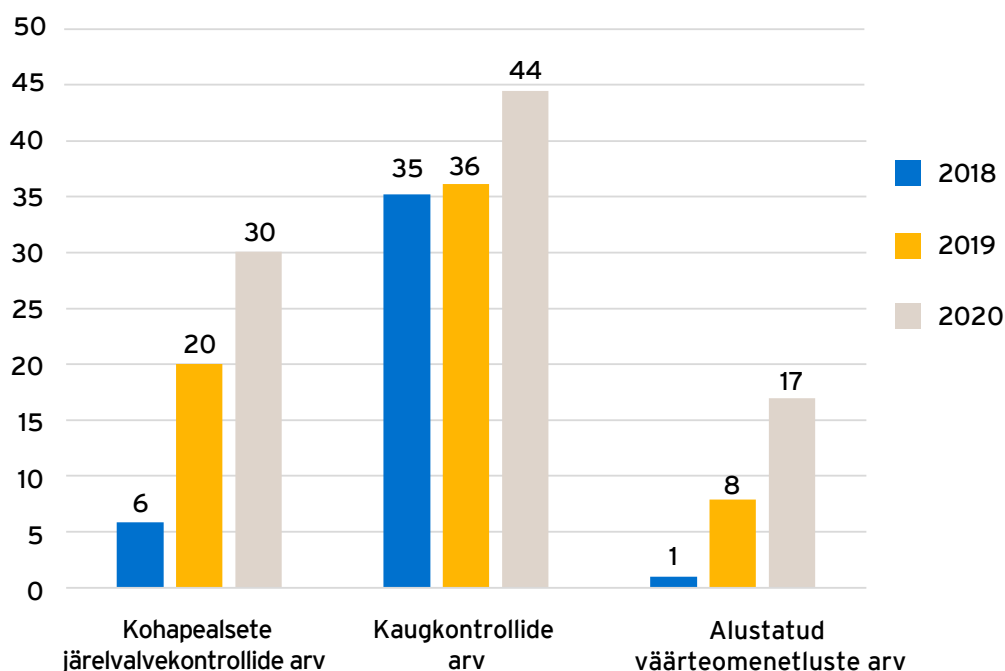
Hoogustunud on XBD-de edastamine Euroopa Liidu liikmesriikide vahel, ehkki nii riikide infoedastamise praktika kui ka selliste teadete sisukus on ebaühtlane. Osa Rahapesu Andmehüroole saabunud XBD-dest on olnud väärtuslik infoallikas, millest on saanud tõuke edasine juhtumianalüüs. Samuti tehakse Eestile üha rohkem päringuid, mis on saanud alguse meie XBD-dest, aga ka spontaanselt infoedastusest, mille sisendiks on peamiselt meie kohustatud isikute esitatud teated.

Üldjoontes võib tõdeda, et mida automatiseeritumalt ja ühtlustatumalt teadete ja spontaanse info vahetamise süsteem Euroopa Liidu liikmesriikide vahel toimib, seda rohkem kasu rahapesu tõkestamise süsteem saab. Loodetavasti hakkab ELi-üleseid teemasid peatselt koordineerima uus asutus, nn Euroopa rahapesu andmehüroo. 2020. aasta lõpus esitas liikmesriikide juhtrühm ELi-ülese rahapesu-institutsiooni asutamise ideekavandi Euroopa Komisjonile, kes omakorda teeb nn koostöö- ja toetusmehhanismi (CSM ehk *Co-ordination and Support Mechanism*) loomise ettepaneku Euroopa Nõukogule 2021. aasta teises kvartalis. Kavand ei ütle ette, milline uus asutus peaks olema, vaid kirjeldab pigem selle vajadusi ja võimalusi. Nagu ütleb ka uue asutuse nimi, siis plaanitakse pigem toetavat ja koordineerivat üksust, mitte ELi kesket rahapesu andmehürood, kuhu koguneksid kõigi riikide operatiivandmed.

¹ <https://fiu.ee/media/121/download>

2.4. Järelevalve

Rahapesu Andmebüroo seadusest tulenev ülesanne on valvata riiklikult teatud turuosaliste järele. Järelevalveülesanded on Rahapesu Andmebüroole seatud nii rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses kui ka rahvusvahelise sanktsiooni seaduses. 2020. aastal korraldas Rahapesu Andmebüroo järelevalvetalitus 44 kaugkontrolli ja 30 kohapealset kontrolli, viimaste hulgas oli ka kolm järelevalvekontrolli rahvusvahelise sanktsiooni seaduse alusel (joonis 9). Väärteomenetlust alustati 17 korral, levinuimaks rikkumiseks olid puudujäägid hoolsusmeetmete kohaldamisel.

Joonis 9. Rahapesu Andmebüroo järelevalvekontrollid ja väärteomenetlused 2018–2020

2020. aastal suunas Rahapesu Andmebüroo oma järelevalve viide suuremasse töövaldkonda, keskendudes riskipõhiselt kinnisvara vahendavate ettevõtete, virtuaalvääringu teenuse pakkujate, finantseerimisasutuste, audiitorite ning kohtutäiturite kontrollimisele.

Tabel 5. Rahapesu andmebüroo 2020. aastal tehtud järelevalvekontrollide jagunemine kontrollitud isiku tegevusala alusel

Tegevusala	Järelevalvekontrollide arv
Audiitorid	15
Finantseerimisasutused	15
Virtuaalvääringu teenuse pakkujad	13
Kinnisvaravahendajad	10
Kohtutäiturid	10
Väärismetalli ja vääriskivide kokkuostjad ja hulgimüüjad	4
Kauplejad	3
Usaldushalduse ja äriühinguteenuse pakkujad	2
Krediitiasutused	1
Makseasutused	1
KOKKU	74

2020. aastal jätkasime 2019. aastal alustatud kinnisvara vahendavate ettevõtete kontrollimist. Kuivõrd 2019. aastal tuvastasime järelevalvekontrollide tulemusel, et turuosaliste tegevuses esineb puudusi nii hoolsusmeetmete kohaldamisel kui ka andmete registreerimise kohustuse täitmisel, viis Rahapesu Andmebüroo 2020. aastal täiendavalt läbi 10 kohapealset kontrolli kinnisvarasektoris. Tuvastatud puudused kinnitavad, et selle sektori turuosaliste teadlikkus hoolsusmeetmetest vajab parandamist ja et sektori kontrollimist tuleb jätkata ka 2021. aastal.

Virtuaalvääringu sektoris alustasime 2020. aastal enamikul juhtudel järelevalvemenetlust, sest Rahapesu Andmebüroole oli teatavaks saanud negatiivset infot, näiteks kelmuse kahtlus teenusepakkujate klientide suhtes. Rahapesu Andmebüroo tuvastas suurema osa kontrollitud ettevõtete tegevuses puudusi hoolsusmeetmete kohaldamisel, andmete registreerimisel ja säilitamisel ning teatamiskohustuse täitmisel. RahaPTS-i muudatus, mille kohaselt on virtuaalvääringu teenuse pakkujal kohustus, et ettevõtte juhatus peab asuma Eestis, on võimaldanud teha nimetatud sektori turuosaliste seas ka märgatavalt rohkem kohapealseid kontrole kui 2019. aastal. Kokku tegi Rahapesu Andmebüroo virtuaalvääringu sektoris 2020. aastal 13 järelevalvekontrolli.

2020. aastal keskendus Rahapesu Andmebüroo suuremas mahus ka finantseerimisasutuste tegevusloaga kohustatud isikute kontrollimisele, tehes 15 järelevalvekontrolli. Kontrollide tulemusel selgus enamjaolt, et ettevõtted, kellele on väljastatud tegevusloa finantseerimisasutusena tegutsemiseks, ei ole Eestis loa väljastamisest alates kuue kuu jooksul teenust pakkunud, mille tõttu järelevalvemenetluse tulemusena tunnistasime 13 ettevõtte tegevusloa kehtetuks.

2020. aastal olid järelevalve seisukohast esiplaanil ka audiitorid ja kohtutäiturid, kelle puhul kontrollisime teatamiskohustuse täitmist. Audiitorite seas tehtud 15 järelevalvekontrolli tulemusel tuvastati kahel ettevõttel rikkumised teatamiskohustuse täitmisel ning kahele ettevõttele väljastati ettekirjutused puuduste kõrvaldamiseks. Teatamiskohustuse rikkumise suhtes alustas Rahapesu Andmebüroo väärteomenetlust. Kohtutäiturite suhtes viidi läbi 10 järelevalvekontrolli, mille tulemusel väljastati üks ettekirjutus puuduste kõrvaldamiseks. Mõlema sektori järelevalve tulemused näitavad, et vaja on tõsta turuosaliste teadlikkust teatamiskohustuse täitmisest.

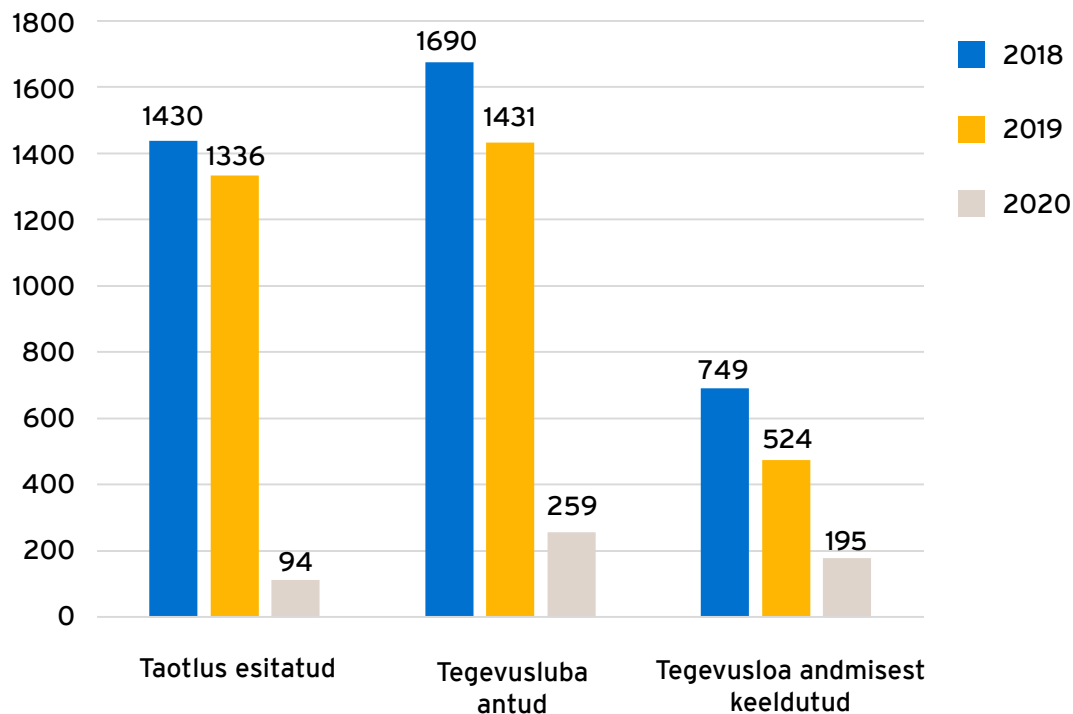
2.5. Tegevuslubade väljastamine

2020. aastal oli tegevusloaga seotud menetluste valdkond väga töömahukas. Kuigi uute tegevusloa taotluste arv vähenes 2019. aastaga võrreldes 1690-lt 749-ni, menetleti 2020. aastal kokku 815 tegevusloa muutmist ning tunnistati kehtetuks 1844 tegevusloa, millest 1808 olid virtuaalvääringu teenuse pakkumise tegevusload (sh virtuaalvääringu rahakotiteenus ja virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenus).

10.03.2020 jõustus rahapesu ja terrorismi tõkestamise seaduse redaktsioon, millega kehtestati virtuaalvääringu teenuse pakkujatele senisest rangemad nõuded tegevusloa taotlemisel. Nende muudatusega pandi ettevõtjale kohustus viia ennast uute nõuetega kooskõlla hiljemalt 01.07.2020. Kui ettevõtja ei viinud oma tegevust kooskõlla seadusega nimetatud tähtajaks ega esitanud dokumente, tunnistas Rahapesu Andmebüroo ettevõtja tegevusloa(d) kehtetuks. Osa ettevõtjaid, kes ei viinud oma tegevust selle muudatusega vastavusse, esitas tegevusest ajutise loobumise teate (neid oli 31.12.2020 seisuga kokku 373). Suur osa virtuaalvääringu teenuse pakkujate tegevuslubadest (kokku 915) tunnistati kehtetuks ka

2020. aasta esimeses pooles virtuaalvääringu teenuse pakujate uuringu tulemusena, kuivõrd uuringu käigus ilmnis, et ettevõtjad ei olnud taotletud tegevusalal tegutsema asunud kuue kuu jooksul loa väljastamisest arvates või ei vastanud Rahapesu Andmebüroo korduvatele ettekirjutustele.

2020. aastal esitati Rahapesu Andmebüroole 749 tegevusloa taotlust, millest rahuldasime 524 ning keeldusime tegevusloa väljaandmisest 195 korral (joonis 10).

Joonis 10. Rahapesu Andmebüroo menetletud tegevusload 2018–2020

Märkus. 30 tegevusloa taotlust, mis esitati 2020. aastal, olid seisuga 01.01.2021 veel menetluses.

Ka 2020. aastal esitati Rahapesu Andmebüroole kõige enam tegevusloataotlusi virtuaalvääringu teenuse pakumiseks (tabel 6).

Tabel 6. 2020. aastal esitatud tegevusloa taotluste jagunemine tegevusala järgi

Tegevusala	Taotlusi esitatud	Tegevusluba antud
Finantseerimisasutus	51	39
Pandimaja	3	2
Usaldushalduse ja äriühinguteenus	46	38
Virtuaalvääringu raha vastu vahetamise teenus	179	163
Virtuaalvääringu rahakotiteenus	177	162
Virtuaalvääringu teenus	289	116
Väärismetalli ja vääriskivide kokkuostjad ja hulgimüüjad	4	4
KOKKU	749	524

3. RAHAPESU KOHTULAHENDID 2020. AASTAL

3.1. Kriminaalmenetlused

2020. aastal jõustus Eestis kümme rahapesu kohtuotsust: üks Riigikohtu, üks ringkonnakohtu ja kaheksa maakohu otsust. Rahapesus mõisteti süüdi 15 inimest ja üks juriidiline isik. Kolmel juhul oli rahapesu eelkuriteoks arvuti-, kolmel ärikirjakelmus ning kahel maksupettus. Vara konfiskeeriti seitsmelt rahapesus süüdimõistetult. Raha konfiskeeriti kokku ca 139 000 eurot, lisaks üks sõiduk ja üks arvuti. Rahapesus mõisteti õigeks kaheksa isikut. Õigeksmõistvad otsused tegid Riigikohus ja ringkonnakohus.

1-15-6497

Ringkonnakohus leidis, et olukorras, kus isikule heidetakse ette rahapesu, mille objektiks on tema enda eelkuriteoga saadud vara (nn *self-laundering*), tuleb rahapesu mõistet tõlgenduslikult täiendavalt kitsendada. Seda järgmistel põhjustel.

- 1) Käsitades kuriteo toimepanija sisuliselt mis tahes samme selle kuriteoga saadud vara päritolu varjamiseks rahapesuna, sunnitaks isikut kriminaalkaristuse ähvardusel käituma viisil, mis hõlbustaks tema kuriteo avastamist. Sellisest karistusähvardusest tulenev riive põhiseaduse § 22 lg-ga 3 tagatud enese mittesüüstamise privileegile poleks vähemalt osal juhtudest proportsionaalne ega seega ka mitte põhiseaduspärane.
- 2) Ebaõigus, mis eelkuriteo toimepanija eelkuriteost saadud vara päritolu varjates ja selle tagastamist või hüvitamist vältides korda saabab, on vähemalt teatud ulatuses hõlmatud juba eelkuriteo enda ebaõigusest. Juhtudel, kui rahapesu ebaõigus ammandub täielikult selle toimepanija varasemas eelkuriteos, võib rahapesu eest karistamine viia PS § 23 lg-s 3 ette nähtud topeltkaristamise keelu (*ne bis in idem*) rikkumiseni.

3) Kuriteona karistatava rahapesu mõiste sisustamisel tuleb silmas pidada ka KarS § 394 sanktsioonimäärasid. Nimelt karistatakse rahapesu eest rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega (KarS § 394 lg 1); grupis, vähemalt teist korda või suures ulatuses toime pandud rahapesu eest aga koguni kahe- kuni kümneaastase vangistusega (KarS § 394 lg 2). Arvestades asjaolu, et rahapesu eelkuritegude ring ei ole piiratud, vaid hõlmab kõiki kuritegusid, osutab sedavõrd range sanktsioon sellele, et rahapesu iseenesest peab endas kätkeva märkimisväärset riigi rahandus- ja majandussüsteemi ohustavat potentsiaali, mis moodustab eelkuriteo kõrval kvalitatiivselt iseseisva ja raske rikkumise. Vastasel korral poleks võimalik seletada, miks võib kuriteoga saadud vara suhtes rahapesu toimepanemine olla karistatav karmimalt kui eelkuriteod, millega rahapesu objektiks olnud vara saadi. Märgitu osutab selgelt, et rahapesu mõistet tuleb tõlgendada kitsendavalt ja seda eriti olukorras, kus kuriteoga saadud vara varjab selle kuriteo toimepanija, kes vastutab eelkuriteo eest.

Ringkonnakohtu arvates on ka kuriteoga saadud vara varjamine või muundamine – iseeneserohke juhul, kui seda teeb väidetava eelkuriteo toimepanija – **käsitatav rahapesuna üksnes juhul, kui selline tegevus kätkeb endast spetsiifilist kuritegelikku intensiivsust ja ohtlikkust kuriteokoosseisuga kaitstavale õigushüvele.**

Süüdistuse ja maakohtu otsuse kohaselt seisnes süüdistatavatele rahapesuna etteheidetav käitumine kokkuvõtlikult järgnevas. Isik A kandis talle kelmuse, maksejõuetuse põhjustamise ja maksude maksimisest kõrvalehoidmise tõttu esitatud süüdistuses kirjeldatud tegudega saadud ja tema isiklikule pangakontole laekunud rahast (7 509 286 krooni) osa (5 075 000 krooni) kümne pangaülekandega OÜ-le X. OÜ X asutaja, osanik ja juhatuse liige oli isik A ise. Lisaks kandis isik A OÜ X pangakontolt kümne ülekandega 170 000 krooni OÜ-le Y. OÜ Y asutaja, osanik ja tegelik juht oli isiku A elukaaslane isik B. Isik A kandis raha OÜ X kontolt OÜ Y pangakontole kokkuleppel isikuga B. Lisaks jättis isik B, kes oli ka OÜ X raamatupidaja, koostöös isikuga A OÜ X majandusaasta aruandes bilansis teadlikult kajastamata 3 999 137 krooni. Süüdistuse kohaselt oli süüdistatavate sellise tegevuse – mida nimetatakse kuritegeliku tegevuse tulemusel saadud vara ülekanamiseks ja valdamiseks – eesmärk varjata ja hoida saladuses vara olemust, selle ebaseaduslikku päritolu ning abistada kuritegelikus tegevuses osalenud isikul A hoiduda oma tegude õiguslikest tagajärgedest.

Ringkonnakohtu mõistis kõik isikud rahapesus õigeks, leides, et süüdistuses kirjeldatud ja maakohtu tuvastatud isiku A pangaülekanded ei kahjustanud riigi rahandus- ja majandussüsteemi korrapärase toimimist sellisel määral, et sellest tingitud ebaõigus ei oleks juba hõlmatud tema väidetavatest eelkuritegudest. Isiku A rahapesusüüdistuses kirjeldatud käitumine on ringkonnakohtu hinnangul õiguslikult hinnatav tema väidetavate eelkuritegude mittekarakteristatava järeletoona, millega põhjustatud ebaõigus neeldub eelkuritegudes. Kolleegium põhjendas seisukohta sellega, et süüdistusest ega maakohtu otsusest ei nähtu, et isiku A rahapesusüüdistuses kirjeldatud käitumine olnuks osa mingist laiemast, püsivamast ja universaalsemast vara muundamise ja/või varjamise skeemist. Tema väidetavas rahapesuteos puudus kohtu hinnangul keerukus ja mastaapsus, mis andnuks sellele iseseisva kvaliteedi. Rahapesusüüdistuses kirjeldatud tegevus üksnes põlistas seda kahju, mis oli eelkuritegudena käsitletava isiku A käitumise tulemusena kannatanu(te)le juba niigi tekkinud. Mingit iseseisvat kahju või ohtu riigi rahandus- ja majandussüsteemi korrapärasele toimimisele ning konkreetsemalt legaalse majandus- ja rahakäibe kindlustamisele isiku A pangaülekannetest tuvastatud asjaoludel ei sündinud. Vaatamata ülekannetele säilis jälgitav seos nii isiku A isiku kui ka talle laekunud raha vahel. Seega ei olnud süüdistuses kirjeldatud pangaülekannete tegemisel ja OÜ X majandusaasta aruandes valeandmete kajastamisel kuriteoga saadud vara varjamistegevusena rahapesu kvaliteeti.

3.2. Halduskohtumenetlused

Kõik kolm 2019. aastal alanud ja 2020. aastal jätkunud kohtuasja, mille toime välja 2019. aasta aastaraamatus, lõpetati 2020. aastal. Üks Rahapesu Andmebüroo jaoks tähtsamatest oli haldusasi 3-20-664, milles Riigikohus tegi lahendi⁶ 15.10.2020. Eelmises aastaraamatus viidatud kuni ühe aasta pikkune piirang kaevati edasi kuni Riigikohtuni, kes tegi asjas sisulise lahendi, milles asus seisukohale, et nii kuni ühe aasta pikkuse käsutuspiirangu seadmine kui ka vara riigi omandisse kandmine on seaduses sätestatud aluste esinemise korral lubatud.

2017. aastal jõustunud RahaPTS täpsustas Rahapesu Andmebüroo õigust kuni ühe aasta pikkuse piirangu seadmiseks ning hiljem vara riigi omandisse kandmiseks. Peamine muudatus tulenes seaduse täiendusest, et kuni ühe aasta pikkuse piirangu seadmise ja vara riigi omandisse kandmise puhul on eelduseks, et konto omanik on vara valdaja ning omandiõigust tuleb kontoomanikul ise tõendada. Seadusemuudatuse vajadus tulenes alates 2011. aastast tehtud Riigikohtu lahenditest, kus kohus esitas seisukoha, et kontol olev vara kuulub konto omanikule, sest isikul on nõue panga vastu. See põhimõte kehtis ka olukorras, kus kontoomanik ise kinnitas, et tema ei ole vara omanik.

Probleem, mida uue seaduse sätted lahendavad, tekib peamiselt juhtudel, kus kontot kasutatakse näiteks kelmusteks ning kriminaalmenetluses ei ole võimalik tuvastada isikuid, kes panid kuriteo toime. Sel juhul on oluline, et kriminaalmenetluses varasemalt arestitud, aga isikute tuvastamise võimatuse tõttu lõpetatud menetlustes ei tagastataks vara võimalikele kurjategijatele või nendega seotud isikutele. Need on väga üksikud juhtumid, kus riigil on võimalik haldusmenetluses konfiskeerida vara, mille konfiskeerimine kriminaalmenetluses ei ole võimalik. Tegu on olukordadega, kus on teada, et vara ei ole legaalset päritolu ning ka vara valdaja ise ei suuda tõendada selle legaalsust.

Alates 2017. aastast on Rahapesu Andmebüroo seadnud kolm kuni ühe aasta pikkust käsutuspiirangut, millest kahel juhul on palutud õigust vara riigi omandisse kanda. Pärast vara riigi omandisse kandmist säilib vara omanikul õigus vara kuni kolme aasta jooksul tagasi nõuda, kui ta suudab tõendada omandiõigust, mis põhineb legaalsetel alustel.

Rahapesu Andmebürooga seonduvalt sai 2020. aastal alguse 41 haldusasja, millest 18 lõpetati samal aastal ning 23 ootavad lahendamist 2021. aastal. Seega kasvas Rahapesu Andmebüroo haldusasjade arv kuuelt 2019. aastal 41-ni 2020. aastal. Peamiselt põhjustasid haldusasjade arvu tõusu tegevusloaga seotud seadusemuudatused. Enamasti oli tegemist virtuaalväeringu teenuse pakkujatega, kelle puhul karmistas seadusandja 10.03.2020 tegevusloa väljastamise kohustuslikuks eelduseks olevaid kontrollieseme asjaolusid. Lisaks puudutasid haldusasjad virtuaalväeringu teenuse pakkujaid, kellel oli tegevusloa enne 10. märtsi, aga ettevõtted ei viinud ennast hiljemalt 1. juuliks 2020 vastavusse uute kontrollieseme asjaoludega või ei esitanud selle tõendamiseks vajalikke dokumente. Muudatuse vajadus tulenes sellest, et paljud Eesti ettevõtted, kes olid Eestis saanud tegevusloa, ei tegutsenud Eestis, ei pakkunud teenuseid Eesti turule ning neid juhiti ja esindati välisriigist.

Halduskohtumenetlused jaotusid järgmiselt:

- 3 menetlust kuni ühe aasta pikkuse käsutuspiiranguga ja loa saamisega kanda vara riigi tuludesse;
- 2 menetlust seoses finantssanktsioonidega;
- 3 menetlust seoses Rahapesu Andmebüroo seatud käsutuspiirangutega (30 või 60 päeva);
- 1 menetlus teabe avaldamise ja teabe nõudmise teemal;

⁶ <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-20-664/10>

- 32 menetlust seoses tegevusloa kehtetuks tunnistamise või andmisest keeldumisega, mis jagunesid omakorda:
  - karmimate kontrollieseme asjaolude tõttu tegevusloa andmisest keeldumine või loa kehtetuks tunnistamine (20 menetlust);
  - muud tegevusloaga seotud küsimused (12 menetlust).

Lõppenud menetlustest üle poole on lõppenud kaebuse rahuldamata jätmisega või poolte kompromissiga, kohus on Rahapesu Andmebüroo vastu esitatud kaebustest sisulises menetluses otsusega rahuldanud vaid kaks kaebust.

Enamik tegevusloaga seotud menetlustest puudutas tegevusloa kehtetuks tunnistamist või selle andmisest keeldumist tulenevalt sellest, et ettevõtte juhatuse asukoht ei olnud Eestis. See tähendab, et ettevõtteid juhiti ning esindati peamiselt välisriikidest ning Eestis asus vaid vastutav juhatuse liige RaHaPTS § 17 mõistes. Kuivõrd enamik kaebustest esitati aasta teises pooles, ei ole jõustunud kohtulahendeid aastaraamatu valmimise ajal palju. Tegevusloaga seonduvad lõppenud menetlused on näiteks Tallinna Halduskohtu otsused 3-20-1448 ja 3-20-1618.

Haldusasja 3-20-1448 vaidlus seisnes asjas, et kaebaja ei esitanud hiljemalt 1. juuliks vajalikke dokumente, mille alusel oleks Rahapesu Andmebüroo saanud hinnata tema vastavust uutele kontrollieseme asjaoludele. Kohus nõustus Rahapesu Andmebüroo seisukohaga, et seadus sätestas tähtaja, mil kõik virtuaalvääringu teenuse pakkujad peavad end uute nõuetega vastavusse viima ning nende nõuete täitmise tõendamiseks tuli esitada majandustegevuse registris tegevusloa muutmise taotlus.

Haldusasjas 3-20-1618 seisnes vaidlus selles, et ettevõttel ei olnud tegevuskohta ega seaduses sätestatud nõuetele vastavat maksekontot, mis tähendab, et kaebaja ei vastanud uutele kontrollieseme asjaoludele. Seega tuli isiku tegevusloa muutmise taotlus lahendada negatiivselt ning tegevusluba kehtetuks tunnistada.

Eelmises aastaraamatus kajastasime rahvusvaheliste finantssanktsioonide teemalist vaidlust meediakontserniga Rossija Segodnja, mis jätkus 2020. aastal. 2020. aasta jaanuaris esitas Rossija Segodnja kaebuse Tallinna Halduskohtule ja taotles Rahapesu Andmebüroo poolt Rossija Segodnja makse külmutamise õigusvastasuse tuvastamist ja tagajärgede kõrvaldamist. Rahapesu Andmebüroo esitas kinnituse sanktsioonide kohaldamise õiguspärasuse kohta Euroopa Parlamendi ja Euroopa Nõukogu määruse nr 269/2014 põhjal, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega. Üks sanktsioneeritud isik on selle määruse alusel Dmitri Konstantinoviš Kisseljov, Rossija Segodnja peadirektor. Määruse järgi tuleb külmutada ka selliste isikute vara, kes kuuluvad finantssanktsiooni subjekti kontrolli alla, ning keelata neile majandusressursside kättesaadavaks tegemine. Vaidluse lahendamiseks soovis Tallinna Halduskohtu pöörduda Euroopa Liidu Kohtu poole eelotsuse saamiseks. See ei osutunud siiski vajalikuks: 23.12.2020 tegi Tallinna Halduskohtu asjas määruse, millega menetlus lõpetati, kuna kaebaja loobus kaebusest.

4. RAHAPESUSKEEMID

Allpool anname ülevaate märkimisväärsematest või levinumatest skeemidest, mida Rahapesu Andmebüroo 2020. aastal analüüsis.

Strateegiline kaup

2020. aastal analüüsisime juhtumit, kus tekkis kahtlus, et Eestis registreeritud äriühingud võisid müüa strateegilist kaupa ning osutada sellega seotud teenuseid kogumalus 2,7 mln eurot. Kaubaartikliteks olid elektroonikaseadmed, tarkvara, helikopterite detailid, mobiilsed varjualused ning pakuti ka riistvara programmeerimise teenust. Kõikidel juhtudel olid kaupade ja teenuste ostjateks välisriikide ettevõtted, mis võisid olla seotud militaarsektoriga. Rahapesu Andmebüroo jaoks osutus keeruliseks, kuidas viidatud kaubaartikleid täpselt klassifitseerida ning anda hinnangut strateegilise kauba litsentsi vajadusele, mille tõttu pöördusime teiste nimetatud valdkonnas pädevate riigiasutuste poole.

Strateegilise kauba seaduse järgi kuuluvad strateegilise kauba alla sõjalised kaubad, kaitseotstarbelised tooted, inimõiguste rikkumiseks kasutatavad kaubad ja kahesuguse kasutusega kaubad. Strateegiliste kaupade ning nendega seotud tehingute kontroll on vajalik, et tagada Eesti riigi majandussektorit läbivate tehingute läbipaistvus ja seaduslikkus ning takistada mittelegaalsel teel omandatud raha pesemist ja strateegiliste kaupade liikumist Eesti kaudu sanktsioonialustesse riikidesse või terroriorganisatsioonide kätte. Juhul kui kaubeldakse strateegilise kaubaga või osutatakse sellega seotud teenust, siis võib vajalik olla eriloa olemasolu, mida väljastab Eestis Välisministeeriumi all olev strateegilise kauba komisjon⁷, mille liikmeteks on Eesti eri riigiasutuste esindajad.

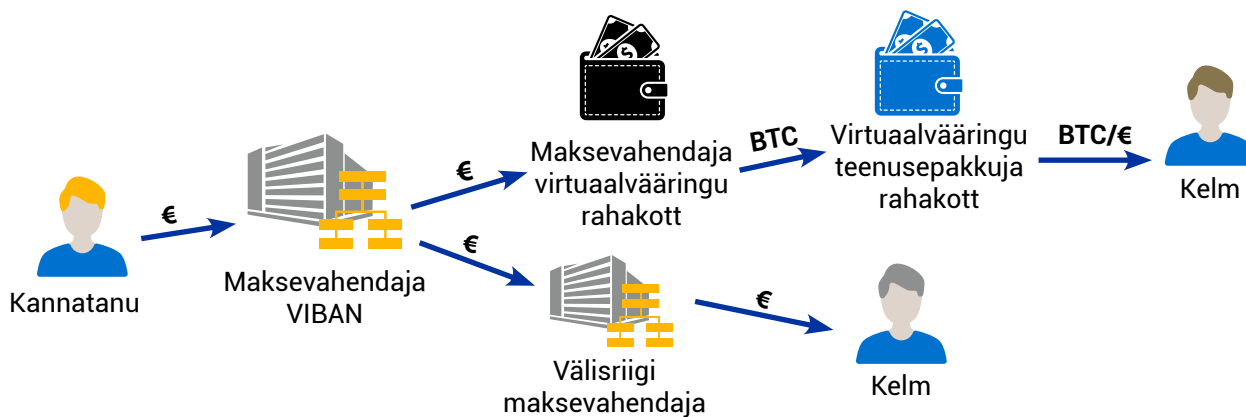
VIBAN-kontode kasutamine

2020. aastal pälvis Rahapesu Andmebüroo tähelepanu võrdlemisi uus pangateenus „Virtual IBAN“ (edaspidi VIBAN), mille puhul krediidasutus väljastab oma kliendile personaliseeritud IBAN-konto numbreid, mida klient saab omakorda oma klientidest lõpptarbijatele edasi jagada. Rahapesu Andmebüroole teadaolevalt on VIBAN-kontosid väljastatud üldjuhul krediidasutuse kliendiks olevatele välisriigi

⁷ <https://vm.ee/et/strateegiliste-kaupade-kontroll>

finantsvahendajatele. VIBAN-konto on väliselt sarnane tavalise Eestis väljastatava IBAN-kontoga (al-
 gus EE, mis viitab Eesti krediitiasutusele) ning seetõttu on keeruline kohe aru saada, kas konto kuulub
 krediitiasutuse kliendile või hoopis viimase kliendile. Kuivõrd aga VIBAN-konto omanik ei ole Eesti kre-
 diitiasutuse klient, vaid välisriigis registreeritud maksevahendaja klient, siis kohaldab hoolsusmeetmeid
 nende isikute suhtes välisriigi maksevahendaja. Seega on ülimalt oluline, et välisriigi maksevahendaja
 ning korrespondentpangast Eesti krediitiasutuse koostöös oleks kiiresti tuvastatav, kui VIBAN-konto-
 sid üritatakse kasutada kuritegude toimepanemiseks Eesti finantssüsteemi kaudu.

Rahapesu Andmehüroole on laekunud enam kui 300 korral infot (teated ja välispäringud) VIBAN-kon-
 tode kasutamise kohta kuritegelikel eesmärkidel. *Modus operandi* on enamasti selline, et heauskne
 klient teeb kande VIBAN-kontole, arvates, et see konto kuulub eraisikule ja on avatud krediitiasutuses,
 eesmärgiga investeerida või sattudes muu pettusega raha liigutamise ohvriks. Saadud raha liigutatakse
 VIBAN-kontolt aga kiiresti kas virtuaalvääringu rahakotti või mõnele teisele välisriigi makseasutusele.
 Vahendid liiguvad eri finantseerimisasutuste vahel kõige rohkem paari tunni jooksul, enamasti kiiremini,
 ning selleks ajaks, kui klient mõistab, et tegemist on kelmusega, on raha kadunud.

Skeem 1. Näide VIBAN-kontode kasutamisest kuritegelikes skeemides

Selgitus: BTC – bitcoin

Kokkuvõtteks tuleb tõdeda, et VIBAN-kontode kaudu liigutati 2020. aastal väga suures ulatuses rahvus-
 vahelise kuritegevuse (peamiselt kelmuste) tulemusel saadud vahendeid teistesse riikidesse, mistõttu
 välisriikide rahapesu andmehürood on teinud aina rohkem päringuid Eestile nii info saamiseks kui ka
 VIBAN-kontodele kantud raha piiramiseks. Päringu tegemise ajaks on vähe lootust vara kätte saada.

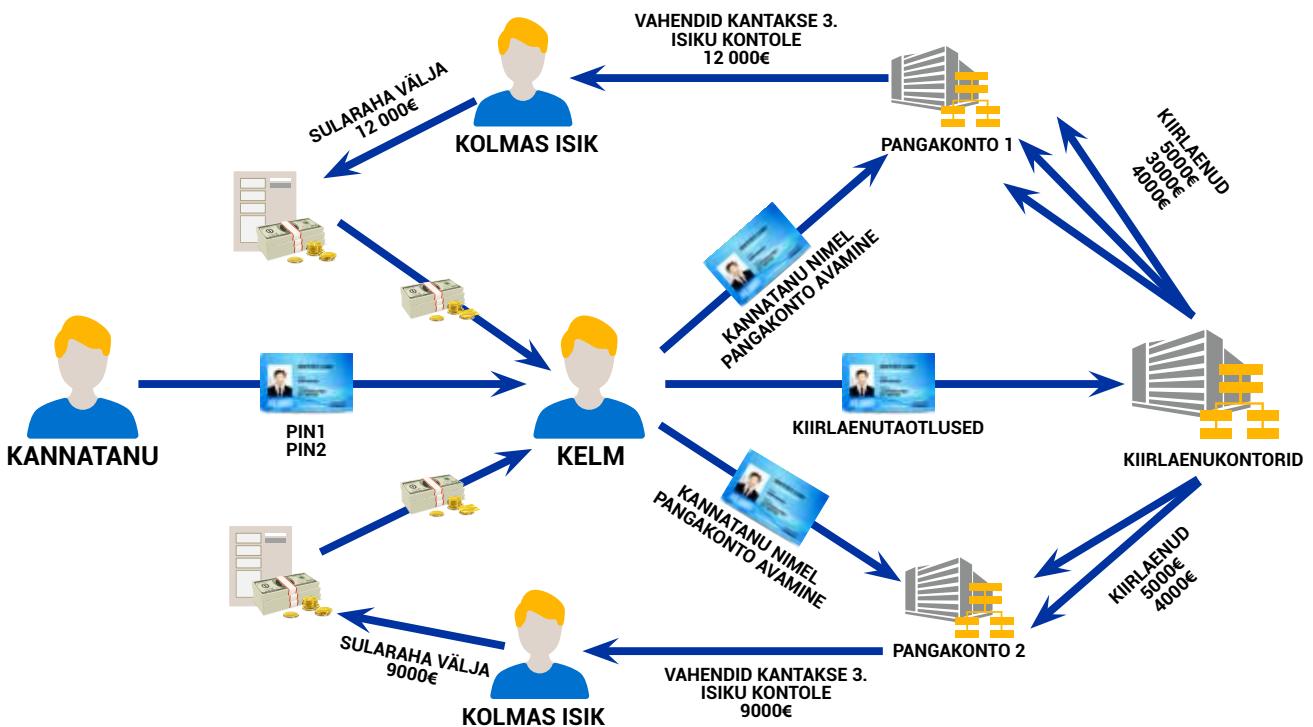
Rahapesu Andmehüroo hinnangul on VIBAN-teenus eelkirjeldatud põhjustel investeerimiskelmide ja
 muude küberkurjategijate poolt haavatav ning kõrge rahapesuriskiga. Kui investeerimisteenuse või muu
 finantsteenuse osutaja kontrollib avalikest allikatest VIBAN-kontot, saab ta teada, et konto on ava-
 tud krediitiasutuses, mis inimese jaoks võib tunduda finantsvahendite liigutamiseks usaldusväärsem
 kui makseasutus, sest näitab väiksemat riskiisu ja suuremat rahapesu tõkestamise võimekust. Saades
 seetõttu kindlust oma tehingu seaduslikkuse või võimaluse kohta vajaduse korral tehingud ka tagasi
 kutsuda, on potentsiaalne kuriteoohver arvatust nõrgemas positsioonis, sest tegelikkuses on raha saa-
 ja hoopis finantsvahendaja klient, kelle tuvastamine nõuab korrespondentpangalt spetsiaalset koos-
 tööd oma kliendiga. Seda saab inimene teada alles siis, kui soovib tehingut tagasi kutsuda.

Kelmused

2020. aastal suurenes kelmusejuhtumitega seotud teadete arv. Kokku sai Rahapesu Andmebüroo üle 1600 teate, kus mainiti pettuse võimalikku toimepanemist. Suurima suundumusena saab nende põhjal välja tuua identiteedivarguse. Identiteedivarguse tulemusel on kannatanu ilma jäänud oma varast või siis on kannatanu nimel võetud finantskohustusi, millest saadakse tihtipeale teada alles inkassonõude laekumisel.

Näide ühest levinud identiteedivarguse skeemist on järgmine. Isik annab kerge raha teenimise või tuttava aitamise eesmärgil oma ID-kaardi koos paroolidega kelmidele. Vastuteenena lubatakse isikule 500 eurot, et kelm saaks avada kannatanu nimel ettevõtte, mis hiljem müüakse väidetavalt kolmandale, mitteresidendist isikule. Ettevõtet loomulikult ei asutata, selle asemel avab kelm kannatanu nimel Eesti krediidasutustes e-tuvastamise teel pangakontod, mille kaudu võetakse maksimaalses ulatuses väikelaene. Saadud raha kantakse kohe edasi kas otse või tehingute ahela kaudu kolmandatele isikutele, kes laekunud summad sularahana välja võtavad. 2020. aastal seadis Rahapesu Andmebüroo sarnastes skeemides piiranguid kogusummas ligi 600 000 eurot, et tõkestada kuritegelikul teel saadud vara liikumist ning tagada raha säilimist kriminaalmenetlustes.

Lisaks on esinenud juhtumeid, kus kannatanu viiakse oskusliku veenmise ja mõjutamise kaudu ning raha tagasisaamist lubades seisundisse, kus ta paneb ise toime kuriteo, lootuses oma vara tagasi saada. Markantsema näitena võib tuua juhtumi, kus isik sattus kelmuse ohvriks välismaisel investeerimisplatvormil ning kaotas suure summa isiklikku vara. Sagedaste, kohati igapäevaste telefonivestluste abil veensid kurjategijad isikut tooma platvormile rohkem raha, et kaotatud vara ülihea investeeringuga tagasi teenida. Kuna isiku enda vara oli ammendunud, omastas ta ettevõtte kontolt suure summa raha, et eduka investeerimisega oma isiklikku raha tagasi saada. Rahapesu Andmebüroo piirang hoidis ära ettevõtte suurema kahju tekitamise.

Skeem 2. Näide kelmusejuhtumist identiteedivarguse kaudu

COVID-19-pandeemiaga seotud juhtumid

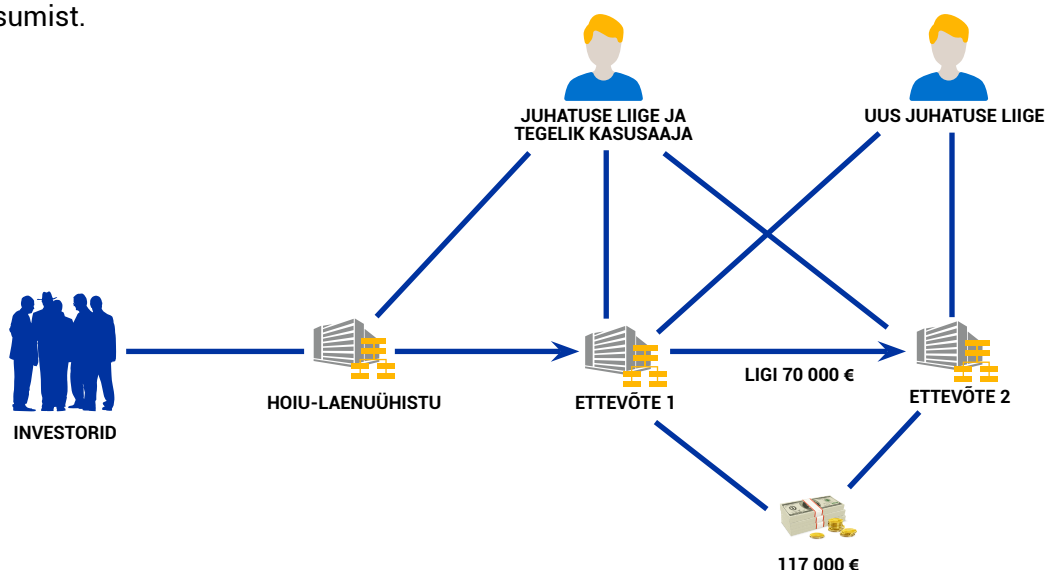
2020. aasta jääb paljudele meelde seoses COVID-19 viiruse levikuga, mis on toonud kaasa ka uusi suundi kuritegevuses. Kasutades ära üleilmset pandeemiat, on kurjategijad leidnud viise, kuidas uuest olukorrast kasu lõigata. Rahapesu Andmebüroo puutus 2020. aastal kokku eripalgeliste juhtumitega, kus väiksemal või suuremal määral oli märksõnaks „COVID-19“. Näiteks esines juhtumeid, kus võltsitud dokumente esitades loodi tellijale ebaõige ettekujutus tarnitavate isikukaitsevahendite kvaliteedist ja müüdi isikukaitsevahendeid turuhinnast märgatavalt kõrgema hinnaga, ning juhtumeid, kus tekkis kahtlus, et tellijale on lubatud tarnida isikukaitsevahendeid, kuid tegelikkuses neid ei tarnida ei kavatsenud. Samuti on pandeemiat kasutatud ärikirjakelmuste toimepanemisel ettekäändena, miks on ettevõtte pangakonto number tavapärasest erinev. Seetõttu on oluline, et ettevõtted oleksid keerulist pandeemia-olukorda arvestades tehingupartnerite valikul väga hoolikad ning kontrolliks tehingupartneri pangarekvisiitide muutumisel eri kanaleid kasutades (lisaks e-kirjale näiteks telefoni teel), kas edastatud info vastab tõele.

Hoiu-laenuühistute ärakasutamine

2020. aastal sagesid rahapesualased probleemid hoiu-laenuühistutega, mille nõukogu või juhatuse liikmetega seotud ettevõtete kaudu liigutati ühistuliikmetelt kokku kogutud raha ühistust välja. Juhutorgani liikmetega seotud ettevõtetel olid sageli esitamata viimaste aastate aruanded, puudus tegelik majandustegevus ja juriidilisi isikuid jäeti maha variisikutele. Ühistu vahendite mittesihipärase kasutamise eesmärgid võib jagada kolmeks: maksudest kõrvalehoidmine, turuhinnast kõrgema näilise teenuse müügiga isikliku vaheltkasu teenimine ning investoritelt kogutud vara omastamine ja enda tarbeks kasutamine.

Näide 1

Hoiu-laenuühistust X kanti laenulepingu alusel 120 000 eurot ühistu juhatuse liikmega seotud ettevõttele nr 1, millest ligi 70 000 eurot kanti edasi juhatuse liikme teisele ettevõttele nr 2. Esimesest ja teisest ettevõttest võeti sularahas välja 117 000 eurot, misjärel registreeriti äriühingud ümber välismaise variisiku nimele. Kuna ettevõtetel puudub reaalne majandustegevus, siis on näha skeemi, kus raha liigutatakse läbi mitme ettevõtte, et vältida maksude tasumist.

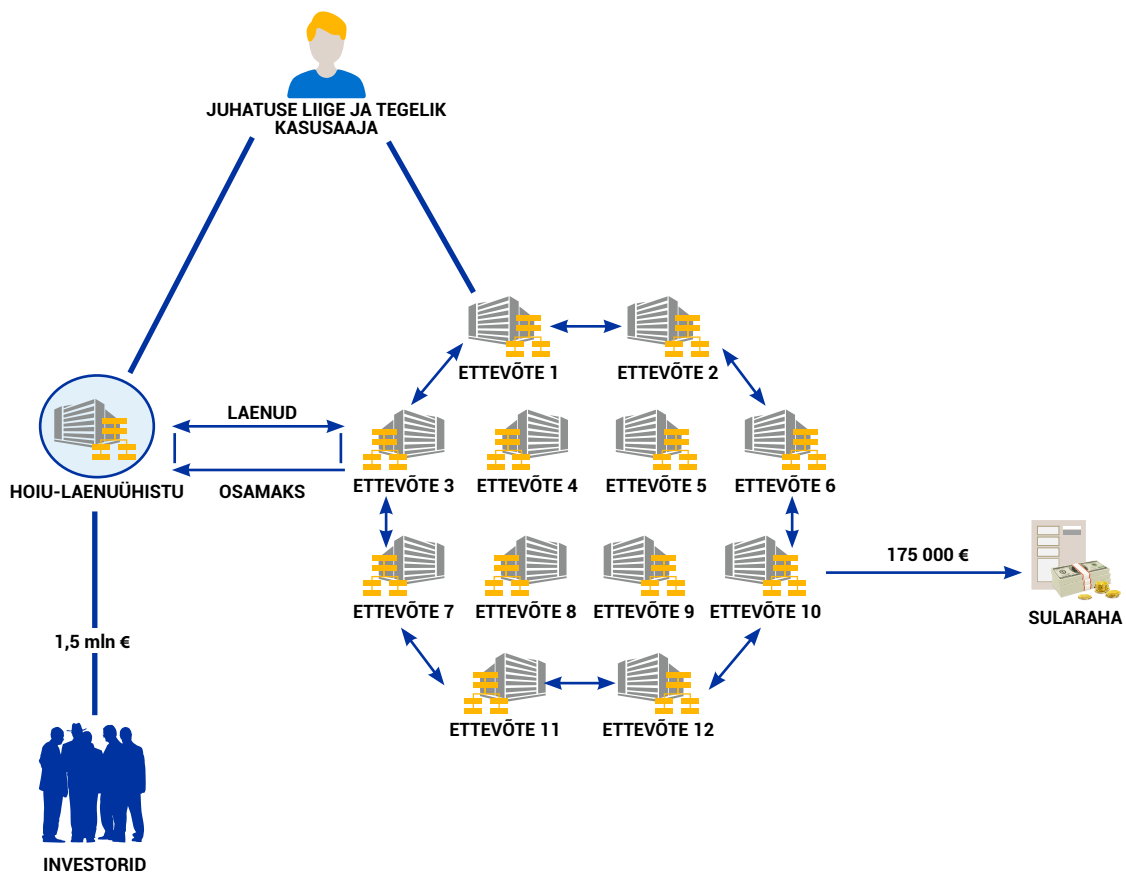

Skeem 3. Näide kelmusejuhtumist hoiu-laenuühistu kaudu

Näide 2

Investorid investeerisid hoiu-laenuühistusse Z 1,5 miljonit eurot. Karuselltehingutes kanti kontole laekunud summa edasi ühele või mitmele osapooltele, et varjata seeläbi vara päritolu. Skeemi osalisteks oli hoiu-laenuühistu ja tema juhatuse liikmega seotud variühingud, millel ei olnud reaalset majandustegevust. Selleks, et hoida raha pidevas liikumises, kanti skeemi osapoolte kontode vahel summasid edasi samal päeval, mil need kontole laekusid. Keerutatav raha, mis pärines algselt hoiu-laenuühistult, kanti edasi samas summas järgmisele variühingule ja sealt edasi järgmisele ning lõpuks tagastati ühistule. Kui tehingud kandsid skeemis viidet laenulepingule, siis osa tagasimakseid hoiu-laenuühistule laekusid selgitusega „Ühingu osamaks“. Selleks et katta ülekandekulusid, soetada autode või eluasemega seotud mugavusteenuseid ja võtta pangautomaadist välja sularahana, jätsid variühingud osast laekunud summadest korraka endale paar kuni 10 000 eurot.

Skeem 4. Näide kelmusejuhtumist hoiu-laenuühistu kaudu

5. RAHVUSVAHELISED FINANTSSANKTSIOONID

2020. aasta oli Rahapesu Andmebüroo jaoks rahvusvaheliste finantssanktsioonide rakendamisega seotud ülesannete täitmisel tegus. Esines mitu sanktsioonide rakendamise juhtumit, millest Vene meediakontserni Rossija Segodnja juhtum pälvis jätkuvalt suurt avalikkuse tähelepanu.

Rahapesu Andmebüroo ülesanded rahvusvaheliste finantssanktsioonide vallas saab tinglikult jagada kaheks:

- 1) rahvusvahelise sanktsiooni seaduse nõudeid täites korraldada finantssanktsiooni rakendamise üle riiklikku järelevalvet;
- 2) kui turuosaline rakendab sanktsiooni, kontrollida pärast teavituse saamist turuosalise tarvitusele võetud meetmete õiguspärasust.

Rahvusvahelise sanktsiooni seaduse § 16 lg 2 alusel annab Rahapesu Andmebüroo kord aastas finantssanktsioonide rakendamise koordülevalde tuvastatud finantssanktsiooni subjektide, kohaldatud finantssanktsioonide ja lubatud erandite või lubade andmise kohta. Info rahvusvaheliste finantssanktsioonide kohta on toodud tabelis 7.

Tabel 7. Finantssanktsioonide rakendamine 2020. aastal

Sanktsioneeritud isik, seotud isik	Meetmed	Meetme kp	Summa eurodes	Erand	Märkus
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	07.02.2020	25 920,38	Jah	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	04.03.2020	5110,12	Jah	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	31.03.2020	5357,76	Ei	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	06.05.2020	5623,00	Jah	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Sergei Šemezov, VSMPO-AVISMA Corporation	Külmutatud	27.04.2020	2128,99	Ei	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	12.06.2020		Ei	Eesti Interneti SA keelas Rossija Segodnjale registreeritud domeeninimede võõrandamise. Domeeninimedele on asetatud käsutamist piiravad keelumärged.
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	13.06.2020	12,00	Ei	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	03.07.2020	5075,84	Jah	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	05.08.2020	5552,66	Ei	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	02.09.2020	5539,09	Ei	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	02.10.2020	5403,97	Ei	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	12.10.2020	218,00	Ei	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine
Dmitri Konstantinovitš Kisseljov, Rossija Segodnja	Külmutatud	29.10.2020	15747,52	Ei	Rahaliste vahendite mittekättesaadavaks tegemine

2020. aastal olid suuremad rahvusvaheliste finantssanktsioonide rakendamise juhtumid meedia-kontserniga Rossija Segodnja ja selle peadirektori Dmitri Konstantinovitš Kisseljoviga seotud kaasused. Võetud meetmed põhinevad Euroopa Liidu määruses nr 269/2014 kehtestatud sanktsioonirežiimiga sanktsioneeritud isikutega seotud ettevõtete tegevusel. See on üsna vana juhtum, mida Rahapesu Andmebüroo tutvustas oma 2015. ja 2019. aasta aastaraamatus.

Rahvusvahelise finantssanktsiooni rakendamise juhtum VSMO-AVSNA Corporationi ja Sergei Šemezovi suhtes põhineb samuti Euroopa Liidu määrusel nr 269/2014. Šemezov lisati 2014. aastal ELi sanktsiooninimekirjadesse, mis on kehtestatud Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevuse tõttu. Šemezovile seatud sanktsioonid laienevad tema kontrolli all olevatele juriidilistele isikutele, sh VSMO-AVSNA Corporationile. Eesti krediitiasutus tuvastas seose VSMO-AVSNA Corporationi ja Sergei Šemezovi vahel ning rakendas ettevõtte suhtes finantssanktsiooni, kontrol olevad rahalised vahendid külmutati.

6. ETTEVAATAVALT AASTASSE 2021

2021. aastal on Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise süsteemis oodata mitut olulist muutust.

Aasta algas Rahapesu Andmebüroo jaoks iseseisva asutusena. Võimalus rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise paremaks toimimiseks on loodud, sest Rahapesu Andmebüroo on nüüd rahapesu tõkestamise eest vastutava ministeeriumi haldusalas ning saime juurde ka ressursse oma ülesannete täitmiseks. Lisanduv ootus uuele Rahapesu Andmebüroole on strateegilise analüüsi keskuse toimispõhimõtete väljatöötamine, selle käimalükkamine ning ennetustegevuse parem ülesehitus. Kevadel 2021 on jätkuvalt väljakutseks ehitada üles iseseisva asutuse juurde kuuluv taristu ja teha samal ajal sisulist tööd parimal võimalikul moel.

Eestit ootab 2021. aastal kaks olulist rahvusvahelist hindamist: Euroopa Liidu 4. rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise direktiivi rakendamise tõhususe hindamine ning Moneyvali 5. vooru vastavus- ja tulemushindamine. 4. direktiivi rakendamist hindab Euroopa Komisjon ning see toimub 2021. aasta esimeses pooles. Moneyvali hindajate kohapealne visiit on planeeritud 2022. aasta algusesse, kuid põhiosa ettevalmistustest toimub 2021. aastal.

2021. aasta mais avalikustati Eesti siseriiklik rahapesu ja terrorismi rahastamise riskihinnang, mille tegevuskava elluviimisel on teiste asutuste seas kahtlemata oluline roll ka Rahapesu Andmebürool. Riskihinnang annab hea ülevaate Eesti rahapesu, terrorismi rahastamise ja massihävitusselvade levikuga seotud riskidest ning soovime tegevuskava elluviimise tulemusena hästi maandada kõigi kolmega seotud riske Eestis.

2020. aasta lõpus algas Eestis USA tehnilise abi projekt, kus USA Rahandusministeeriumi eksperdid aitavad analüüsida rahapesu tõkestamise süsteemi toimimist tervikuna, arendada strateegilise analüüsi võimekust ja tõhustada riskipõhist järelevalvet. Projekt on hästi käima läinud ja kogemuste vahetamisest on palju abi.

05.01.2021 avaldas Rahandusministeerium ühisrahastuse ja muude investeerimisinstrumentide ning virtuaalväeringute seaduse eelnõu. Eelnõu peamine eesmärk on reguleerida ühisrahastuse, investeerimisinstrumentide ja virtuaalväeringute pakkumise teenuseid viisil, mis maandavad nende tegevusvaldkondade rahapesu ja terrorismi rahastamise riske. Alates 2017. aastast on virtuaalväeringu teenuse pakkujatele tegevusluba väljastanud ja järelevalvet teinud Rahapesu Andmebüroo. Sealjuures hõlmab

järelevalve vaid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse nõuete täitmist ega sisalda endas laiemat finantsjärelevalvet. Virtuaalvääringu teenuse pakkujad osutavad aga teenust, mis on seaduse tasemel võrdsustatud finantseerimisasutuste teenustega ning ka praktikas on teenused analoogsed. Seega on kohane, et nimetatud sektori klientide õiguste ning Eesti majandussüsteemi läbipaistvuse ja usaldusvääruse tõstmiseks järelevalvet laiendatakse. Eelnõu järgi asuks järelevalvet tegema Finantsinspeksioon, kelle järelevalve alla kuuluvad krediidi- ja peamised finantseerimisasutused. Eelnõuga kavandatud seadus jõustub loodetavasti käesoleval aastal. Kavandatud muudatused järelevalves aitaks oluliselt vähendada riske, et Eestit kasutatakse ära rahapesu toimepanemisel ja terrorismi rahastamisel.

COVID-19 pandeemia käigus hakati aina rohkem kasutama virtuaalses maailmas pakutavaid teenuseid, kuna liikumispiirangud ja reaalse kontaktide vähendamise tõttu oli see ajuti ainuvõimalik suhtlemisviis. See aga suurendas veelgi küberpettuste toimepanemist, sest kurjategijad kasutasid ära inimestele olulist tervisevaldkonda ning hirmu haiguse ees. 2021. aastal on finantsmaailmas tehinguid vahendavate ettevõtete jaoks jätkuvalt suureks väljakutseks leida intelligentseid ja kiireid võimalusi finantskuiritegevuse tõkestamiseks ning sellega pärssida ka rahapesu toimepanemist. Kiired makselahendused on igapäevase legaalse majanduse edendamiseks igati kohased, kuid neid on võimalik kurjasti ära kasutada ka kriminaalsetel eesmärkidel. Kõik virtuaalsete varaliste tehingute tegijad peaksid seda silmas pidades rakendama vajalikku hoolsust.

Piiratud ressursidega maailmas on riskipõhise lähenemise igapäevane kasutamine oluline kõigile rahapesu ja terrorismi rahastamise vastu võitlejatele, nii ka Rahapesu Andmebüroole. Seetõttu saame käesoleval aastal riiklikult riskihinnangult tuge ja soovitusi, et järelevalve ja analüüs oleks võimalikult hästi sihitud. Riskipõhise lähenemise sisuliseks parendamiseks on abiks ka mitmesugused IT-lahendused, mida soovime uues Rahapesu Andmebüroos rohkem kasutusele võtta.

2021. aasta alguses ametisse astunud uuel valitsuselt ootame sisulist kaasamõtlemist ning tuge, kuidas säilitada tasakaal rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide maandamise ning ettevõtluse edendamise vahel. Kindlasti pole kasu sellest, kui süsteem on ühele või teisele poolele kaldu või ebamõistlikult koormav. Selle vältimisel on abiks nii vajaliku info kättesaadavus, selle kiirem ja mõtestatum analüüs ning ka IT-lahendused, mis ühele silmapaarile hoomamatud infohulgad arusaadavamaks ja loetavaks teevad. Ressursi mõttes vajavad nutikad IT-lahendused algul suuremat panust, kuid on tänapäevases infomaailmas asendamatud nii uue Rahapesu Andmebüroo efektiivseks toimimiseks kui ka selleks, et Eesti võiks kujuneda rahapesu ja terrorismi rahastamise vastases võitluses rahvusvaheliseks teerajajaks.